

PRE-INFORME D'ANÀLISI DE LES **FALLES** DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA DES D'UNA **PERSPECTIVA DE** **GÈNERE**

Centre d'Estudis sobre la Cultura, el Poder i les Identitats

Departament de Sociologia i Antropologia Social

Universitat De València

Direcció i coordinació del projecte:

Verònica Gisbert Gracia i Joaquim Rius Ulldemolins

(Universitat de València). Juliol, 2018

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA

RÈGIM D'IGUALTAT I POLITIQUES INCLUSIVES

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

associació
valenciana
de sociologia

***equip
de treball***

2

VERÒNICA GISBERT GRACIA, professora associada del Departament de Sociologia i Antropologia Social i membre del Centre d'estudis sobre Cultura, Poder i Identitats (Universitat de València). Erasmus Mundus Master's Degree in Women's and Gender Studies, especialitat en Estudis Culturals per la Universitat de Utrecht (Holanda). És autora de diversos articles i treballs sobre dones i festes.

JOAQUIM RIUS ULLDEMOLINS, Dr. en Sociologia, Professor Ajudant Doctor del Departament de Sociologia i Antropologia Social de la Universitat de València i autor de diversos articles i llibres sobre la política i gestió cultural. Director del Centre d'estudis sobre Cultura, Poder i Identitats (Universitat de València). Director de *Debats. Revista de Cultura, poder i societat*.

LAURA MARTÍNEZ JUNQUERO, professora associada del Departament de Sociologia i Antropologia de la Universitat de València, Llicenciada en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona i Màster en Sociologia i Antropologia de les Polítiques públiques a la Universitat de València, amb experiència en processos participatius i treball de camp.

HELENA OLCINA I AMIGO, Enginyera informàtica (UPV) i Màster de Disseny i Publicitat per la Universitat de Barcelona. Especialitzada en fotoperiodisme documental de caràcter social, publicant fotoreportatges en mitjans com *El Mundo*, *El Periódico de Catalunya*, *La Vanguardia*, *El Segre*, *Berria*, *Revista Integral*, *El Temps* o el diari italià *Il Manifesto*, entre d'altres. En l'actualitat, treballa formant nous fotògrafs al Màster de Fotografia i Disseny de l'Escola Universitària Elisava de Barcelona i al Màster de fotografia, Art i Tècnica de la UPV.

índex

Introducció	5
a. Objectius de l'estudi	9
Marc teòric	11
a. La festa des de la teoria sociològica clàssica	13
b. El ritual festiu	15
c. Sistemes de gènere i festa.	16
d. Transformacions festives	17
Metodologia	21
a. Treball documental	22
b. Treball de Camp	23
Les falles en dades: una auditoria de gènere	27
a. Participació de les dones en l'organització de les Falles	30
b. Els cadafals en dades	43
La representació de les dones als cadafals: cossos i valors de gènere	49
a. Representació del cossos de dones i homes a les falles	51
b. Valors socials de gènere	63
Violència sexista	71
Conclusions	77
 REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	 81
ANNEXES	86

introducció

5

Aquest estudi té com objectiu principal fer una diagnosi de les Falles de la ciutat de València des d'una perspectiva de gènere, i avaluar fins a quin punt les dones i els homes fallers participen en condicions de igualtat tant als actes del ritual, com als diferents àmbits d'organització i gestió de l'entramat faller. Aquest document és un pre-informe, és a dir, un avançament de la recerca, on s'analitzen dades quantitatives i el material arreplegat durant diferents observacions a les Falles 2018 de la ciutat de València.

Als últims anys del segle passat, diferents ciutats van emergir a la llum pública per haver-se encetat conflictes socials als seus espais festius. Aquests es van iniciar quan les dones van reivindicar la seua voluntat de participar de manera igualitària a les festes. Són bé coneguts els casos dels Alardes a Irún i Hondarribia, on la intensitat de la confrontació va arribar a extrems de violència desproporcionats. Així doncs, a la Comunitat Valenciana també tenim exemples d'aquests tipus de enfrontaments socials a les festes populars; al 97 al sí de l'ara patrimonialitzada Festa de la Mare de Deu de la Salut d'Algemesí, un grup de persones van defensar el dret de les dones del poble a participar en el ball de la Muixeranga. Així, fruit d'aquesta disputa va néixer la Nova Muixeranga d'Algemesí, caracteritzada per la seua composició mixta. Tal vegada més mediàtic, és el conflicte als Moros i Cristians d'Alcoi. Un procés que, tot i els avanços dels darrers anys, continua en actiu i que les dones i homes de Fonèvol, una associació creada al 2003 per a arribar a la participació igualitària a les festes alcoianes, s'encarrega de visibilitzar a la societat alcoiana.

A la ciutat de València, existeix des del nostre punt de vista, una situació paradoxal i que no facilita la visibilitat de

les possibles discriminacions dins de la festa gran de la ciutat. Aquesta paradoxa es sosté en la gran quantitat de dones que participen en la festa, però sobretot en la visibilitat i protagonisme d'aquestes, especialment representades per la Fallera Major i la seua Cort als actes centrals de les festes. Tanmateix, aquestes escenes centrals del ritual no són les úniques que componen la festa, sinó una part d'aquesta, complementada amb altres activitats de caràcter variat on la participació de les dones és desigual. A vegades, no solem adonar-se de la contribució femenina en aquests casos, de manera que ací queda invisibilitzada tant l'absència com els factors que la causen.

Per aquestes raons l'estudi parteix des de la percepció, que en alguns àmbits del món faller, la participació d'homes i dones no es desenvolupa equitativament i que, malgrat els avanços dels darrers anys, les dones continuen encotillades (tant en la seua representació ritual com als rols assignats dins de la festa) com a "reines fantasmes"¹ perquè tot i que regnen a la festa, no governen. Així doncs, algunes de les preguntes que guiaran aquest estudi són; On estan les dones a les Falles? La participació al ritual i a la seua organització es igualitària? Existeixen conflictes de gènere no emergents i/o visibles?

Al l'estudi s'analitzen actes centrals de les Falles, però a més a més, alguns dels actes satèl·lits organitzats al seu voltant. En aquest sentit cal senyalar que cada una d'aquestes activitats representa àmbits amplis de la nostra cultura i societat, i que en les festes el que trobem és una de les seues manifestacions públiques. En conseqüència, en aquest anàlisi trobarem característiques pròpies de cada un dels àmbits en qüestió. Si aquests són particularment masculinitzats i/o caracteritzats per l'androcentrisme així es reflectirà a les festes, de manera que, en principi, la parti-

¹: Hernández i Martí, Gil-Manuel (2010) "La reina fantasma. Apoteosi i misèria de la dona fallera?" Tro d'avis. Llibre de la Falla Associació Cultural Falla Plaça de La Malva (Alzira) (pàg.36-43).

cipació de les dones en aquests àmbits, actes i/o activitats estarà condicionada pel seu caràcter.

Tot i així, les festes no sols consisteixen en la seua pròpia celebració, també comporta l'organització de les mateixes. Les Falles de València es gestionen de manera mixta per entitats públiques com la regidoria de Cultura Festiva junt la Junta Central Fallera i organismes privats com la Interagrupación Fallera de Valencia. La presència o absència de dones en aquest àmbits de decisió festius també ha de tenir-se en compte a l'hora de fer una avaluació de les festes des d'una perspectiva de gènere. Per aquesta raó a l'estudi es farà una auditoria de gènere de les estructures falleres. Mitjançant aquesta, quantificarem les dones a la festa però, a més a més, identificarem on es posicionen dins dels organigrames fallers i quins són els rols que desenvolupen en aquests.

Una altra qüestió que genera preocupació és la violència contra les dones exercida durant les festes. Desafortunadament festes de l'estat han saltat a la premsa degut a casos greus de violència sexual, l'assassinat de Nagore Lafagge a l'any 2008 o el recent i mediàtic cas de "La Manada", són alguns dels exemples d'aquest tipus de violències masclistes que han commocionat a l'opinió pública de l'estat espanyol. Tanmateix, no cal arribar aquests casos extrems de violència contra les dones en l'àmbit festiu, per a preocupar-nos per l'assetjament sexual en les festes de la nostra ciutat. Existeixen altres esdeveniments que no s'arreglen en premsa ni als atestats de la policia per ser de caràcter menor (en comparació amb la violació), com poden ser els tocaments, assetjament o l'abús verbal, etc... Hi ha estudis² que demostren que la normalització de certs comportaments, faciliten que en moltes ocasions no s'identifiquen com abusius per les dones que els pateixen,

2: Fundació
Noctambul@s
<http://www.drogasgenero.info/noctambulas/informes/>

ja que al formar part habitual d'aquests contextos festius s'accepta com "el que hi ha que viure". Però, la cosa certa és que la suma d'una sèrie de comportaments genera un ambient de pressió sexual i inseguretat sobre les dones, i conseqüentment limiten les seues possibilitats de gaudiment.

Sense cap dubte, les circumstàncies que es generen als ambients festius (siguen aquests festes o ambients d'oci) comporten una acumulació de factors que redunden en una major inseguretat per a les dones: eixides nocturnes, la flexibilització de les normes socials de comportament (que a vegades, donen peu a interpretacions excessives), el consum d'alcohol i drogues, etc... Ara bé, es necessari ressaltar que cap d'aquests factors seria determinants si no existirà un context propiciatori de la violència contra les dones. Allò que passa durant les festes és que alguns dels dispositius de control social es relaxen i donen peu a que hi haja un augment del nombre d'abusos o que es generen circumstàncies facilitadores d'aquests.

a. Objectius de l'estudi

Objectiu Principal: fer una anàlisi de la participació de dones i homes en les Falles de la ciutat de València amb la finalitat d'obtenir un estat de la qüestió.

Objectius específics:

- ➡ Analitzar els continguts simbòlics de les Falles i la seua relació amb la vehiculització i reproducció dels models sexistes.
- ➡ Fer una auditoria de gènere de l'entramat faller per a quantificar, però sobretot, identificar els rols desen-

volupats per cada sexe dintre d'aquest.

➡ Identificar aspectes estructurals i d'àmbits de decisió de la festa relacionats amb la perpetuació dels models de masculinitat tradicionals i anacrònics.

➡ Identificar factors que afavoreixen l'evolució de les festes i que permeten una participació igualitària de les dones.

marc teòric

11

Fins fa poc temps, els contextos festius no havien estat considerats com un espai vàlid per a les vindicacions per la igualtat de dones i homes. Els arguments esgrimits eren que els esforços havien de fer-se en altres espais socials considerats prioritaris (l'àmbit polític, laboral...) a diferència de les festes que en no poques ocasions es consideren anecdòtiques, sense cap projecció i destinades únicament a la diversió. Així doncs, el temps festiu a la literatura sociològica clàssica de les festes, es defineix com un parèntesi temporal, una mena de pausa dels temps laboral, on les persones eixim d'allò quotidià i de la nostra rutina per a desenvolupar uns rols determinats per la tradició o per alguna mena de guió aparentment extern a la realitat social.

Aquesta consideració de la festa com una qüestió excepcional, per part de la ciutadania en general, tot i que no per les persones expertes, dificulta l'admissió de la importància i representativitat de la festa per a la societat on es celebra. Aquestes reticències s'aprecien clarament quan les persones que defensen tradicions discriminatòries i la no participació igualitària de les dones a les festes populars advoquen que el seu posicionament no és contra la igualtat, sinó que l'espai festiu és una excepció i, en conseqüència, defensar la immutabilitat de certes tradicions no significa que es recolze l'exclusió de les dones a altres àmbits socials (Bullen, 2003). Paral·lelament, des d'aquestes actituds s'entén que allò que succeeix a la festa no afecta a l'ordre de la vida diària.

De manera inversa, s'interpreten que els canvis socials no tenen perquè tenir-se en compte en aquestes celebracions. És a dir, s'imagina la festa com una cosa aïllada, excepcional, desvinculada. Segons aquesta concepció popular, la festa es compren com una cosa excepcional i volguda paral·

l'aliment, però mai com un àmbit on es necessari intervenir per a equilibrar les desigualtats que es representen.

Tot i això, des de la sociologia de la festa, es pot afirmar que les festes són una manifestació social i cultural de contingut simbòlic, que reflexa summament condensada la realitat social on es desenvolupa i que allò que esdevineix a la festa té importants implicacions a tots els nivells socials (Ariño, 1992), per aquesta raó és important la intervenció per a construir societats més justes i igualitàries.

a. La festa des de la teoria sociològica clàssica.

Sense cap dubte, la pregunta inicial en aquest paràgraf és, perquè són importants les festes? Les festes estan al epicentre de la vida, no sols perquè tenen una relació directa amb els ritus de treball i descans (marcant un parèntesi en la monotonia diària) sinó perquè enfilen amb el món de les idees i els valors, amb les identitats dels pobles, amb l'estructura social i els sistemes de gènere, és a dir, les relacions entre les persones en general i entre les dones i homes en particular. Així doncs, la resposta a la pregunta inicial la tenim aleshores al vincle existent entre l'àmbit festiu, ritual i lúdic i les senyes d'identitat i les estructures socials del món quotidià (Delgado, 2003).

Primerament, les festes tenen un fort component identitari que funciona tant cap a dins com cap a l'exterior (Bullen, 2003). De fet les festes són considerades el més cridaner i representatiu dels pobles i són motiu d'orgull. Al cas de les Falles, la patrimonialització ha sigut el segell d'excel·lència que ha legitimitat aquest orgull. Les festes constitueixen una exhibició pública de la virtut de la col·lectivitat, d'allò

especial o la distinció del poble, una oportunitat de mostrar el millor de sí mateix i projectar cap a fora la identitat comunitària. Però, a més a més, la festa s'encaixa en unes dinàmiques identitàries internes en la construcció de la comunitat mitjançant la cooperació local i la percepció de compartir l'experiència social. Les festes apropen als individus al col·lectiu mitjançant múltiples sensacions i emocions que forma part del procés (Hernández i Martí, 1998).

Així mateix, les festes són esdeveniments plens d'afectivitat on es troba un significat, familiar y social. Així, enllacen amb una sèrie de significats atribuïts als rituals propis dels festejos, expressant-se moltes vegades com "l'essència" de la festa. Així ho expressa Mijail Bakhtin (1970:15): "Les festivitats (siguin quines siguin) són una forma primària i assenyalada de la civilització humana... Les festivitats han tingut sempre un contingut essencial, un sentit profund, han expressat sempre una concepció del món." No obstant això, fa falta apuntar que aquest contingut és creat per les actrius i actors socials que l'assignen aquest sentit a la festa.

La festa crea o vol crear societat, i es vol que açò ocorrega entre persones que constitueixen una comunitat integrada orgànicament, un grup de gent que convisca dia a dia. Però aquestes persones també podrien ser unes perfectes desconegudes fins llavors, gent que, gràcies a el nexa festiu sobtadament establert, passa a sentir-se unida per vincles tan efímers com a poderosos. Amb altres paraules, la festa permet als subjectes prendre consciència i sentir que són part integrant d'una totalitat; una suma que, per momentània que siga, els actors noten que els supera, que la necessita i que els necessita, doncs ja es van convertir en una part no segregable (Pujol, 2006). Tanmateix, aquesta activitat, no sempre es duu a terme en clau harmònica. Bé al contrari, en no poques ocasions les festes serveixen perquè afloren

les contradiccions i els antagonismes, el fons de lluita i de conflicte que en condicions quotidianes amb prou faenes arriba a emergir. Ací trobem l'explicació de l'adequació de l'arena festiva a fi de contemplar quins són les relacions de poder en una societat, com interactuen principis ideològics, concepcions del passat amb projectes de futur que són, per definició, incompatibles, i que conviuen posposant la seua permanent tendència a l'enfrontament.

b. El ritual festiu

El concepte de ritual és fonamental per a la interpretació de les dades. Es pot avançar una definició de ritual com una forma de comportament estandarditzat i repetit, que respon a la seua pròpia estructura interna i obeeix a un ordre prescrit cultural- o religiós, el qual estableix la manera correcta de realitzar una sèrie de ritus o actes solemnes (García Pilán; 2009:28) Una de les característiques predominants del ritual és la seua dimensió simbòlica i podem dir que el ritual actua com a pont entre les dues esferes esmentades: la simbòlica i la social. En fer-ho ens transporta a un temps, espai i significat simbòlic on les relacions socials s'expressen amb major força.

Els rituals estan carregats de significat, estan replets de símbols que remeten a la representació del passat i plasmaió del present. A més a més, compleixen una funció pedagògica molt important que, com assenyala Roma (1996:210), instrueix a les xiquetes i als xiquets, nous membres de la comunitat, espectadores i espectadors de fora en una història valorada pels sectors notables i amb poder de la població.

Alhora que estableixen vincles amb el passat, les festes reprodueixen l'ordre social contemporani incloses les jerar-

quies existents, la influència de les elits, el repartiment de rols i la imatge idealitzada de l'home i de la dona. Des d'una perspectiva funcionalista, els rituals tindrien l'objectiu de reforçar l'ordre social.

c. Sistemes de gènere i festes.

La comprensió de la relació entre pràctiques culturals i sistemes de gènere depèn d'una conceptualització dinàmica tant de la cultura com de la tradició. Els sistemes culturals estan en constant negociació i redefinició, canvien constantment segons els trets que trien les persones per a construir el seu entorn sociocultural - inclòs l'univers d'idees, normes i valors relatius al gènere - les interrelacions que existeixen entre grups i els processos en els quals es troben immerses. Des d'aquesta perspectiva dinàmica, la cultura no existeix a priori de l'acció social sinó que es crea i recrea a través de diferents processos que reflecteixen i reafirmen o qüestionen i sacsegen l'estructura social.

Un determinat concepte de la tradició, aferrat a la història per a ancorar la pràctica social en un passat estacionari i representatiu de la cultura i identitat local, s'erigeix com l'argument més contundent per a defensar un espai festiu masculí. Aquest concepte de la tradició té diferents vessants: d'una banda, el valor que acumula amb el temps, per un altre, la manera de transmissió de generació en generació. La dimensió temporal es basa en la repetició i la continuïtat en el temps, cobrant més importància pel fet d'haver perdurat des d'un temps més o menys remot. L'aspecte de la transmissió és significatiu no solament perquè lliga amb el vessant del temps, sinó perquè estableix llaços amb la comunitat dels ancestres i crea vincles identitaris. Dóna un sentit de coherència i continuïtat.

Aquesta interpretació s'enfronta a una visió exposada per Eric Hobsbawm (1986) que lluny de ser inamovibles, les tradicions s'inventen, manipulant la relació amb el passat per a respondre a situacions noves en el present. Les societats evolucionen i amb elles els seus costums: la tradició no és una relíquia sinó alguna cosa viva; no té per què estancar-se en la mera repetició, ja que si es manté, és precisament perquè evoluciona. Els mateixos actors socials, creadors de la seua pròpia cultura, decideixen si una tradició sobreviu o es mor: s'introdueixen novetats, sorgeixen idees innovadores que permeten que allò autèntic visca amb tota la seua frescor tant en el segle XXI com en el XVII.

Si la tradició pot absorbir multitud de canvis sense desvirtuar-se ni perdre's, i les festes de la ciutat de València són un exemple d'aquests tipus de transformacions com demostren diferents estudis, és evident que hi ha alguna cosa més darrere de "la tradició", i que el problema no resideix realment allí, sinó en altres factors que tenen a veure amb el repartiment de poder entre dones i homes i la resistència a perdre privilegis masculins. Hi ha una resistència a un nivell molt més profund que el simple rebuig a un canvi en una reunió social, a una actualització d'una tradició antiga, o una innovació d'un ritual sagrat; indica una negativa a admetre modificacions que alterarien el sistema de gènere establert, a cedir poders i prestigis assentats, a permetre una major igualtat entre dones i homes.

d. Transformacions festives.

En els últims decennis, coincidint amb l'acceleració del procés de modernització i de canvi social a Europa, en general, i en el Sud d'Europa, en particular, les festes populars s'han convertit en un fenomen cultural de gran envergadu-

ra, especialment associat a l'afirmació de les identitats autònòmiques i locals, així com un moviment de revitalització de les tradicions, que és també comuna a l'àmbit europeu (Boissevan, 1992). Açò s'explica, en part, perquè la festes modernes es constitueixen com a celebracions reflexives de la identitat, com una porta d'accés a la transcendència de la pròpia quotidianitat i com l'emergència d'un temps especial per a la recuperació del sentit en un context social secularitzador i destradicionalitzador (Ariño Villarroya i Gómez, 2012). Així, la festa, com a manifestació que és de l'anomenada cultura popular, aglutina les més diverses formes de creativitat, constituint d'aquesta manera un producte social complex, paradoxal i dialèctic, dins del qual és possible descobrir, no solament els mecanismes que impulsen cap al comú, el solidari, el sociable i l'altruista (Antebi i Pujol, 2008), sinó també, una "cara més fosca", com ja s'ha esmentat anteriorment, que ens revela les tensions i correlacions entre forces socials; entre valors dominants i impugnacions collectives; entre l'estructura i la comunitat on el poder intenta legitimar-se per a preservar l'ordre existent (Delgado, 2003). Així mateix, podem considerar-la una manifestació de cultura "popular" en la qual participen les classes subalternes i s'expressen culturalment en la seua relació amb les classes dominants, ja siga en termes de resistència o consens (Grignon i Passeron, 1989; Hernández i Martí, 2000).

Les societats modernes i les festes tradicionals han tingut una relació que travessa diverses etapes. Anteriorment, en les societats feudals occidentals, impregnades pel relat religiós cristià, les festes eren ja esdeveniments transcendents que legitimaven els grans poders que les organitzaven, com la monarquia, l'Església o els consells municipals, si bé en la festa tradicional sempre van existir actes, expressions o ritus de contestació al poder, proliferant festejos d'inversió de l'ordre existent (el cicle del Carnestoltes). No obstant açò,

les festes, com a processos rituals, estan en constant transformació, convertint-se en espais de canvi dels poders establerts.

Seguint a V. Turner (1988) podem afirmar que són "regnes de la possibilitat pura" on trauen el cap models alternatius de societat, tot i que les accions rituals estiguen tutelades segons regles fermament establides per la tradició i el costum. L'avanç del procés de secularització, sobretot a partir dels anys seixanta del segle XX, va aguditzar la des-tradicionalització festiva, al mateix temps que va reforçar les grans festes urbanes, que el franquisme va intentar instrumentalitzar per a legitimar el règim dictatorial, generant una hegemonització conservadora i tradicionalista de moltes festes que arriba, en part, als nostres dies (Hernández i Martí, 1996).

Amb l'arribada de la democràcia i l'Estat autonòmic, en els anys vuitanta es van produir tres fenòmens: es va començar a experimentar un gran ressorgir de les festes (Hernández i Martí et al., 2008), es va evidenciar un progressiu procés de revitalització turístic-patrimonial de festes decadents i van emergir nous rituals festius associats a la celebració reflexiva de les identitats col·lectives reconstituïdes (García Pilán, 2010). Paral·lelament, sorgeix una autèntica política cultural festiva, diferent a les tradicionals mayordomías, mayoralías o comissions municipals o eclesiàstiques encarregades d'organitzar les velles festes, doncs es traduïa en la constitució i consolidació de nous aparells institucionals especialitzats en festes i en cultura popular, en regidories, delegacions, organismes autònoms i federacions, fins i tot en empreses orientades a l'organització d'esdeveniments festius. D'aquesta manera, els ajuntaments es van esforçar a dinamitzar la producció de festes, a augmentar els recursos a elles destinats, a amplificar la trama institucional de les festivitats, a

diversificar els programes d'activitats, a convertir les festes "de tots" en festes "per a tots" (Velasco et al., 1996). A açò ha d'afegir-se la seua preocupació per generar discursos que emfatitzaran el caràcter "participatiu" i "integrador" de les festes, minimitzant els seus aspectes conflictius o subversius, i implementant mecanismes de control i ordenament de l'espai públic festiu (Antebi i Pujol, 2008; Delgado, 2003).

Així, la festa s'ha convertit en un "camp de batalla" entre els sectors que propugnen una modernització inclusiva i els sectors que la utilitzen com una eina per a conservar una hegemonia social i un ordre social que reproduïx la desigualtat en l'accés social a la festa i la discriminació de gènere (Bullen i Deu Mintegui, 2002).

metodologia

21

La metodologia desenvoluparà una estratègia de recerca predominantment qualitativa, basada en la realització d'entrevistes semi-dirigides, grups de discussió, així com l'observació durant les Falles de l'any 2018. Amb aquesta estratègia es pretén arribar a una comprensió més profunda del fenomen alhora que constitueix una tàctica més propera i comprensiva amb les vivències i les visions dels propis participants en aquest món social.

Les entrevistes semi-dirigides, els grups de discussió, i l'observació són eines metodològiques que tenen com objectiu l'apropament al grup estudiat. Les dues primeres ens permetran arregar el discurs de les persones vinculades al món faller i l'observació, les seues accions. Així doncs, podrem contrastar les paraules amb l'acció, identificant les inconsistències o contradiccions i identificant en l'observació aspectes que no apareixen al discurs. Són dos eines d'arreglada d'informació, complementàries, entre altres raons perquè l'observació permet un millor enteniment del discurs, una major familiaritat amb l'entorn i el context de l'estudi.

La contextualització de les dades i la informació arreglada és un dels aspectes fonamentals de l'anàlisi sociològica, ja que els significats depenen del context on es troben, per aquesta raó haurà un pas previ al treball de camp on es desenvoluparà una recerca bibliogràfica al voltant de les característiques, evolució i significats dels diferents actes i elements festius de les Falles.

a. Treball documental

Dins del treball documental em fet una recopilació de la bibliografia bàsica de les recerques fetes al voltant de les

Falles. Però, a més a més, s'ha tingut en compte material bibliogràfic produït a l'àmbit festiu: llibrets de diferents falles de la ciutat de València, Llibre Faller editat per la JCF i/o la Revista d'Estudis Fallers editada per l'Associació d'Estudis Fallers (ADEF), premsa fallera, tant en format paper com digital, com ara; *Actualidad Fallera*, els especials del Levante i las Provincias al voltant les Falles 2018, *El turista fallero*, *Malalt de Falles*, *DistritoFallas.com...*

b.Treball de Camp

Tal com ja s'ha plantejat, la metodologia utilitzada a aquesta recerca és qualitativa, basada en el mètode etnogràfic. En conseqüència, les tècniques d'arreglada de dades i material per a l'anàlisi són: entrevistes semi-dirigides, grups de discussió i diverses observacions durant l'any 2018.

En aquest pre-informe s'analitzen diferents tipus de materials. Per una banda, els arreglats durant les observacions de les Falles 2018. Per l'altra banda, les dades quantitatives facilitades per la Junta Central Fallera i les resultants de *l'Enquesta sobre la percepció social del col·lectiu faller davant la festa de les Falles com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat*, encomanada per la regidoria de Cultura Festiva de l'Ajuntament de València a l'any 2017. Tot i això, en aquest apartat metodològic del treball farem una xicoteta relació i descripció de totes les tècniques previstes per aquesta recerca.

➡ Entrevistes semi-dirigides

Per aproximar-nos al coneixement de les percepcions sobre la igualtat de gènere dins del món faller emprarem les entrevistes semi-dirigides. Aquestes entrevistes són una conversa entre l'entrevistador/a i la persona informant a partir d'un llistat de qüestions d'interès, que es van prioritzant i

modificant amb les aportacions realitzades durant la mateixa entrevista, en un clima que permet a l'entrevistat/ada expressar-se amb naturalitat i parlar sobre la temàtica d'estudi amb les seues pròpies paraules. El llistat de qüestions orienta l'entrevista, ja que les preguntes es dirigeixen principalment al tema d'investigació. En canvi el caràcter semi-obert de l'entrevista ens permet que la persona entrevistada expose tot allò que considera rellevant.

A la tardor de l'any 2018 es desenvoluparan un mínim de 10 i un màxim de 20 entrevistes individuals a diferents agents del mon faller. Els perfils de les persones seleccionades seran homes i dones que participen activament en l'organització de les Falles des de diferents espais (comissions falleres, artistes fallers, modistes, orfebres, músiques, pirotècnies, representació dels òrgans de gestió i organització de les Falles). La duració prevista per a cada entrevista és d'una hora aproximadament, aquestes converses seran gravades i transcrites literalment en la seua totalitat per a la seua posterior anàlisi.

➡ Grups de discussió

Per tal de recollir una perspectiva aglutinadora d'una anàlisi tan concreta com global, al mes de juny s'han convocat 6 grups de persones que representen el màxim d'àmbits diferents relacionats amb la festa de les Falles a la ciutat de València. En aquests grups han participat una mitjà de 9 persones per grup.

L'objectiu de les entrevistes i les sessions grupals és intentar recollir les percepcions de persones amb perfils diferenciats segons la pertinença a algun dels diferents àmbits de la festa, però també d'altres agents socials i civils que poden aportar al debat, com ara, associacions de persones migrades, altres associacions culturals de la ciutat, associacions

juvenils, ampes i/o associacions de veïnat de València...

➔ **Observació.**

L'observació s'ha desenvolupat durant la celebració de les Falles 2018. Aquesta s'ha dut a terme mitjançant un equip format per 14 persones expertes, entre les quals hi havia persones membre del Consell de les Dones de la ciutat de València. L'objecte d'aquesta observació han estat els elements artístics de la festa analitzant 207 falles, des de la Secció Especial fins a la 5a categoria, cobrint tota la cartografia de la ciutat de València. A més a més, es van visitar i documentar totes les falles amb presidència dona (D) i presentades al premi Caliu (C). Un premi impulsat per 1ª vegada per la regidoria de Igualtat i polítiques inclusives de l'Ajuntament de València juntament amb la Regidoria de Cultura Festiva que tenia com objecte escenificar el principi d'igualtat de tracte i no discriminació per motiu de sexe, d'orientació sexual, identitat de gènere, ètnia, cultura, procedència, religió, creença, situació de pobresa, diversitat funcional o qualsevol altra causa. Amb una finalitat clara: contribuir a la prevenció de la intolerància, l'odi o qualsevol forma de discriminació.

La distribució de l'observació entre les persones integrants de l'equip poden trobar-se annexat a l'informe. Així com el guió que totes van emprar durant el seu treball.

De manera paral·lela es van observar diferents actes de les festes; presentacions de llibres Fallers, La Crida, Cavalcada del Ninot, Cavalcada del Patrimoni, la plantà, ofrena de flors, Cavalcada del foc, La cremà. Al temps s'ha elaborat un recull de fons de material fotogràfic per a la seua posterior anàlisi. Aquesta segona part de l'observació i el recull fotogràfic es presentaran a l'informe final.

les falles en dades:

**una auditoria de gènere
de les falles de València**

27

L'ànlisi des d'una perspectiva de gènere de l'organització i gestió de la festa de les Falles és important ja que els espais, comportaments, límits o activitats pròpies d'unes i uns altres durant les festes és indica com es conceben les relacions de gènere i les diferents maneres que tenen de participar en elles dones i homes.

Les Falles són així mateix un mecanisme vertebrador i dinamitzador de la comunitat. En aquest sentit no solament és important la seua celebració, sinó també la seua organització, a través de la qual certs col·lectius cobren protagonisme i prestigi social a causa del seu compromís faller. Açò requereix la creació o existència d'infraestructures (grans o xicotetes) que s'ocupen de l'organització de les festes. En el cas que ens ocupa la gestió mixta de la festa és desenvolupada tant per les comissions falleres com per entitats més aglutinadores com la Junta Central Fallera i la Interagrupació de Falles València, la qual cosa suposa que els mecanismes d'exclusió poden generar-se abans de la pròpia celebració d'aquestes. La participació de dones i homes en l'organització presenta així mateix aspectes diferencials que és necessari conèixer, així com les seues conseqüències en la manera de participació.

Les tasques d'organització d'un esdeveniment festiu podrien dividir-se en dues àrees molt diferenciades, la de planificació, que suposa tot un treball previ a la celebració festiva, i la d'execució, que inclou totes les tasques que es realitzen durant la pròpia celebració.

Òbviament, les tasques de planificació són les que suposen el gruix del treball d'organització de la festa, i inclouria, especialment, el treball dirigit a especificar què es fa, com es fa i on es fa, així com dur a terme el treball administratiu associat (petició de permisos, presentació d'instàncies

per a subvencions, interlocució amb l'Ajuntament o altres instàncies formals, etc.). Aquest tipus de treballs té una durada que s'allarga en el temps i per açò necessiten d'una dedicació continuada durant aquest període i de persones que es responsabilitzen de la seua realització.

El primer aspecte destacable en l'organització de les festes és la dificultat existent per a trobar persones que es responsabilitzen d'aquest compromís amb la comissió fallera, açò es desprèn, dels resultats de *l'Enquesta sobre la percepció social del col·lectiu faller davant la festa de les Falles com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat*, encomanada per la regidoria de Cultura Festiva de l'Ajuntament de València a l'any 2017, davant la pregunta: Ocupa vostè en este exercici o ha ocupat en els últims cinc anys, un càrrec de responsabilitat en la seua comissió fallera?, el 31,8% de les persones va respondre sí, front a un 68,2% que no va ocupar cap càrrec als darrers 5 anys. Així i tot, si aprofundim una mica més a les dades, vegem que el perfil de persona participant activament en càrrecs de responsabilitat seria un home de mitjana edat, al voltant dels 35-49 anys. Una de les raons que sembla explicar aquesta situació és que exigeixen un nivell de responsabilitat i una dedicació en temps i energia que poques persones estan disposades o poden assumir.

Un altre aspecte que és necessari explicar per a poder entendre la dinàmica d'organització de les comissions falleres, és que la gestió i organització al casal se materialitza per un nombre reduït de persones. Si ens fixem en les estructures típiques dels organigrames fallers, veurem que solen estar constituïdes per: una presidència, diferents vici-presidències, secretaria, on a vegades trobem vicesecretaries, la secció econòmica integrada per tresoreria i una

persona contadora i delegació de loteria i, finalment, diferents delegacions temàtiques (econòmic, protocol, infantil, festejos...). Com veurem al següent apartat, en el que a la participació de les dones es refereix cal dir que la paritat a les festes grans de la ciutat de València és més una excepció que una regla i que segueixen sent majoria els casos en què les dones són minoria o, directament, estan absents. A continuació s'analitzaran alguns aspectes relatius a aquesta menor presència femenina.

a. Participació de les dones en l'organització de les Falles

Un dels motius pels quals no es troben quasi dones en les òrgans d'organització i gestió de les comissions falleres és la dificultat per a conciliar els temps vitals d'aquestes. L'organització fallera requereix d'una implicació a llarg termini que no moltes dones poden compaginar amb el seu treball fóra i dins de casa. Aquest, sembla que en principi, no és un problema per als homes fallers, ja que si reprenem el perfil de la persona que assumeix càrrecs de responsabilitat segon els resultats de l'enquesta fallera, recordem que són homes entre 35-49 anys, és a dir, un segment d'edat amb un alt percentatge de paternitat.

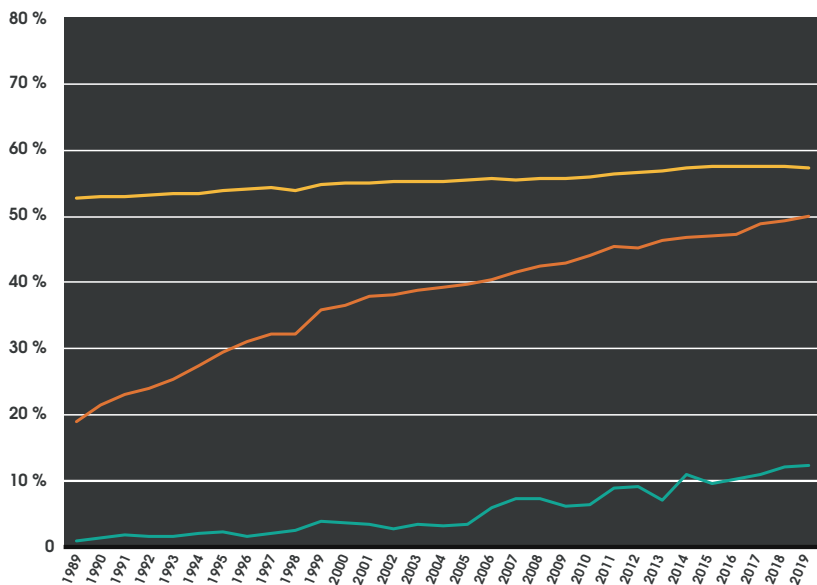
Ja s'ha fet esment al fet que la tasca d'organització s'estén en el temps i exigeix d'una certa disponibilitat per a poder acudir a reunions regulars i per a realitzar els tràmits necessaris. En general, la possibilitat de convocar reunions intentant cercar els horaris més convenients per a les dones que es troben en aquesta situació és un aspecte que no es té en compte des de les pròpies comissions fent molt difícil la participació a certs sectors de la ciutadania, especialment de les dones.

Tot i les poques facilitats de participació activa als casals que l'organització de temps vitals donen a les dones, aquestes han mostrat cada vegada més la seua implicació i el seu compromís amb les comissions de les que formen part. Al següent gràfic³ [Gràfic 1. Evolució dels càrrecs (1989-2018)] podem veure com des de l'any 1989 fins a les últimes eleccions de directives a principis de l'exercici 2018-19, trobem un increment positiu en el desenvolupament de càrrecs per les dones a les juntes directives de les comissions falleres adscrites a la Junta Central Fallera (a partir d'ara JCF).

3: Totes les dades treballades al epígraf de la participació de les dones als casals han estat facilitades per la JCF.

Gràfic 1

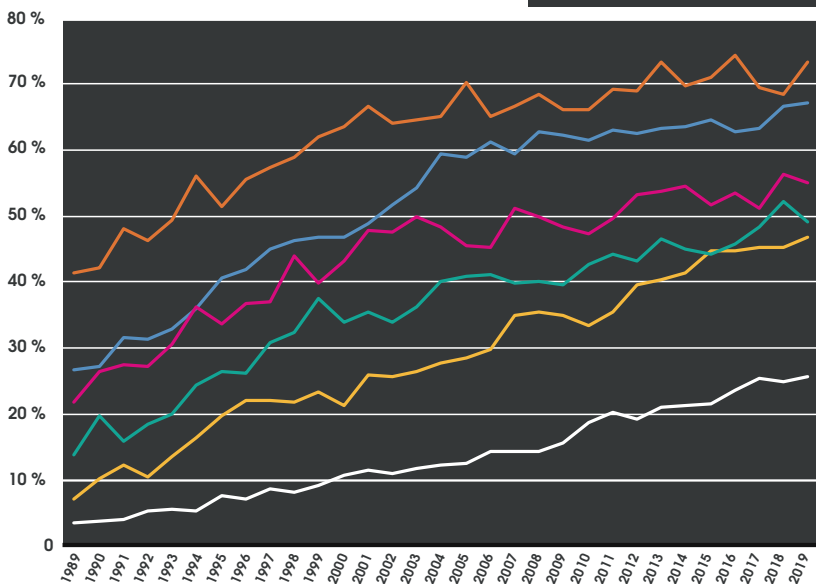
EVOLUCIÓ DELS CÀRRECS (1989-2019)

A la gràfica podem apreciar que els espais organitzatius on les dones han estat més actives als últims 30 anys han sigut a les vocalies. Des de l'any 1989 el percentatge de participació de les dones ha superat als homes, oscil·lant entre el 53% vocalies dones i 47% vocalies homes l'exercici 2018-19 fins al 57% de dones i 43% d'homes que trobem en l'actual exercici faller (2018-19).

Gràfic 2

EVOLUCIÓ DELS CÀRRECS DINS LA DIRECTIVA (1989-2019)

Cal fer una especial referència al cas de les directives, ja que aquestes han patit un augment significatiu de dones. Això és, als darrers anys s'ha incrementat un 31% el nombre de dones als espais de màxim poder de la festa. Dit d'una altra manera, de les 1198 dones directives a l'any 89, a dia d'avui la xifra s'ha incrementat fins arribar a les 3183. Aquesta quantitat iguala a la d'homes directius, trobant-nos a l'any 2019 amb un 50% d'homes i dones directives.

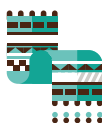
Amb tot, en aquesta auditoria de gènere volem anar més enllà de les dades i conèixer; on estan les dones. És a dir, quins papers/rols desenvolupen homes i dones en aquestes directives. Com podem observar al Gràfic 2 la tendència de participació de les dones en els diferents espais de les directives és positiva, és a dir, en les diferents tasques que podem descompondre una directiva les dones cada vegada han assumit més responsabilitats. S'ha de tenir en compte, l'increment del 40% en les tresoreries, el 35% com a contadores, i fins i tot, el 22% de les vice-presidències. Malgrat tots aquests avanços, podem afirmar que els càrrecs dins de les directives estan molt marcats pel sexe de les persones.

A tall d'exemple, al Gràfic 3 càrrecs dins de les directives de l'exercici 2018-19 podem fixar-se en les secretaries i vicesecretaries on trobem un gran percentatge de dones i les presidències i vici-presidències on trobem els percentatge més alts d'homes. Al gràfic apreciem que hi ha espais de gestió dels casals on les diferències percentuals, i sexuals, de les persones que porten endavant la tasca no és significativa. Aquest seria el cas de totes les àrees econòmiques de les falles; tresoreries, contadores i/o vicecontadores

Cal fer esment específic, en la contraposició estadística entre les presidències i les delegacions infantils. Tot i que les

CÀRRECS DINS LES DIRECTIVES (2018-19)

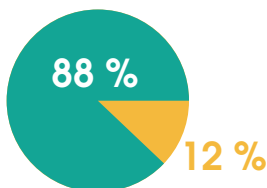
HOMES

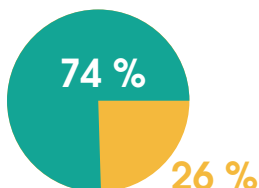
DONES

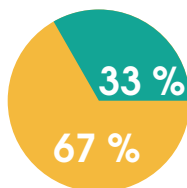
PRESIDÈNCIA

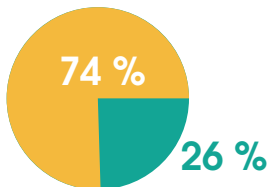
VICEPRESIDÈNCIA

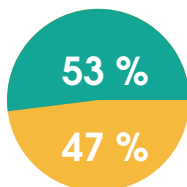
SECRETARIES

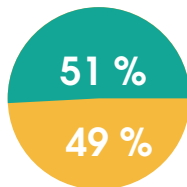
VICESECRETARIA

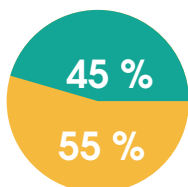
TRESORERIA

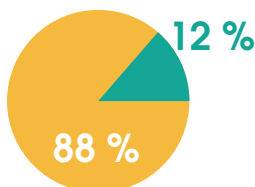
CONTADORIA

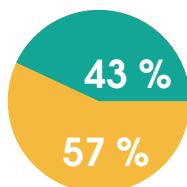
VICECONTADORIA

DELEGACIONS
INFANTILS

VOCALIES

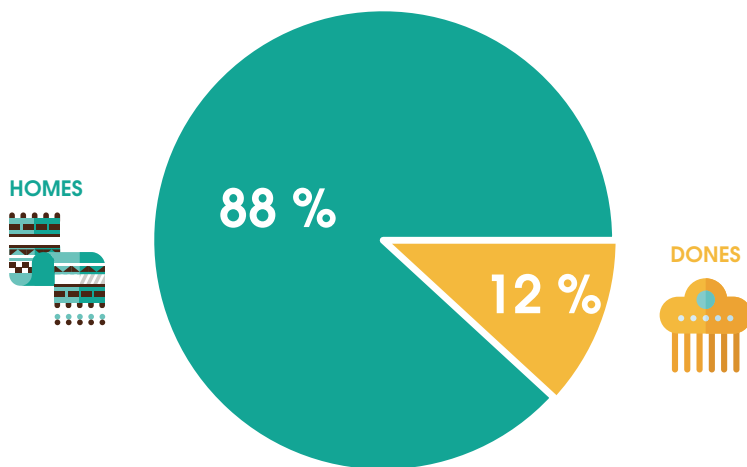

dues comparteixen percentatges un 88% i un 12%, la relació de sexes entre elles són antagòniques. Sent una mostra de que als casals continuen reproduint-se rols tradicionals de gènere on els homes són els caps visibles i les tasques de les dones estan íntimament vinculades amb la capacitat reproductiva i a la criaça.

La masculinització de les presidències es reflexa amb claredat, al Gràfic 4 i 5. El increment de dones presidentes està sent el més lent amb un increment del 11% en els darrers 30 anys. En tres dècades les falles de València han passat de tenir 3 dones presidentes de falles a tenir 47 a l'exercici 2019. Especialment visual és el gràfic 5, en ell detectem que les falles de la secció especial i la secció 1ª A, màxima categoria de la festa situant-se al cim de la piràmide del prestigi festiu, no hi ha cap dona presidenta a l'exercici 2017-18.

Gràfic 4

PRESIDÈNCIES DE FALLES (TOTAL, 2017-18)

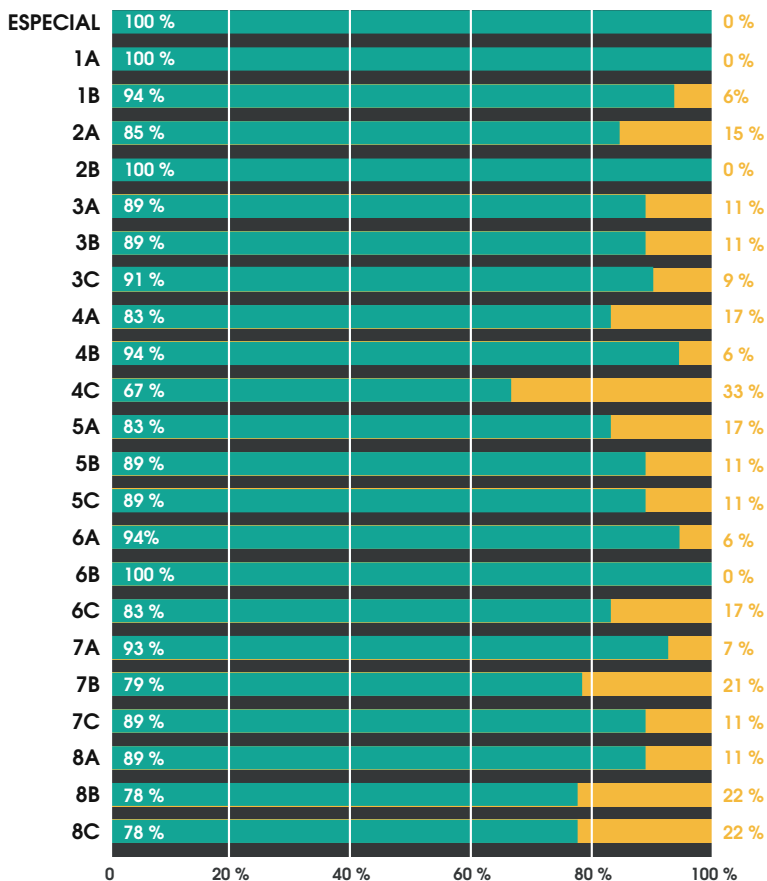
35

PRESIDÈNCIES DE FALLES PER SECCIÓ (2017-18)

HOMES

DONES

No és la única categoria sense representació femenina en els seus espais de representació, l'absència de dones la troben també a la secció 2B i la 6A. La secció amb més presidentes és la 4C amb un 33%, és a dir 6 de 18 falles que componen la secció. De manera paral·lela, al Gràfic 6, identifiquem les presidentes a la cartografia de la ciutat, tot i que el percentatge de presidentes és molt inferior al dels homes, podem trobar-les a tots els sectors de la ciutat en major o menor mesura, amb l'excepció del sector 1, La Seu- La Xerea- El Mercat, el sector 7, Arrancapins- La Roqueta i el Sector 19 Algiròs.

Gràfic 6

PRESIDÈNCIES DONES DE FALLES PER SECTOR (2017-18)

Per a finalitzar aquesta auditoria de gènere de l'entramat organitzatiu de les Falles de València, analitzarem els organigrames dels dos ens amb molta rellevància a l'entramat de la festa, com ara la Interagrupació Fallera de València i la Junta Central Fallera.

La Interagrupació Fallera de Valencia és, segons els seus propis estatuts, una entitat sense ànim de lucre i que s'acull al que es disposa en el reglament de JCF. La Interagrupació està composta per totes aquelles agrupacions de falles, constituïdes i inscrites al cens de la JCF i que sol·liciten la seua incorporació. Les finalitats que té l'ens dins de l'entramat falles són:

- 1.** Realitzar activitats socioculturals.
- 2.** Realitzar actes col·lectius.
- 3.** Facilitar documentació, informació i assessorament a les Agrupacions Falleres
- 4.** Generar opinió i realitzar anàlisi i estudis de les diferents alternatives que es pogueren plantejar en benefici de la festa fallera en el seu conjunt.

Seguint l'article 14 la Comissió Executiva de la Interagrupació estarà formada per, "presidente, 2 Vicepresidentes, Secretario General y aquellos cargos que se crean oportunos en su momento"

A la web de la Interagrupació trobem el nou organigrama per a l'exercici 2018-19. En aquest sols un 11% són dones i un 89% homes (Gràfic 7), és a dir, 2 dones d'un equip directiu de 19 persones. Una d'aquestes dones és l'encarregada

dels Mitjans de Comunicació i l'altra ostenta un triumvirat en la vice-presidència 4^a, responsable dels festejos.

Gràfic 7

CÀRRECS DIRECTIUS D'INTERAGRUPACIÓ (2018-19)

HOMES

89 %

11 %

DONES

La JCF, per la seua banda, "és una entitat de dret públic de naturalesa institucional, que depèn del municipi de València" (Art. 1.1 Reglament Intern JCF). La JCF esta formada per: L'alcalde de l'Excel·lentíssim Ajuntament de València, com a president nat de l'organisme, el regidor de l'Excel·lentíssim Ajuntament de València que designe l'alcalde, com a president executiu de l'organisme, el Consell Rector, vocals electes, designats pels sectors fallers, vocals de lliure designació pel president de la Junta Central Fallera i el coordinador general. (Art. 4.1 Reglament Intern JCF). Entre els seus fins està "proposar, organitzar i vetlar pel cor-

recte desenvolupament dels festejos i activitats que comprometen al conjunt de les comissions falleres, així com la cooperació amb les institucions i la resta d'organismes públics o privats amb vista al major èxit, difusió i prestigi de les Falles de la ciutat de València." (Art. 6.1 Reglament Intern JCF).

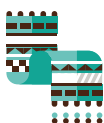
El Gràfic 8 ens mostra que l'organigrama de la JCF per al període 2018-19, el percentatge d'home al total de càrrecs de la JCF és més elevat que el de dones. Aquesta diferència es redueix a l'analitzar la Directiva, en ella trobem que dels

Gràfic 8

CÀRRECS DINS LA JUNTA CENTRAL FALLERA (2018-19)

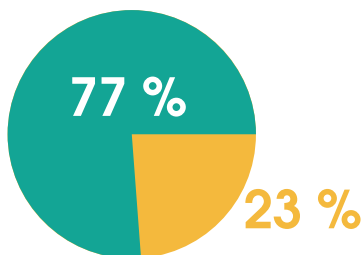
HOMES

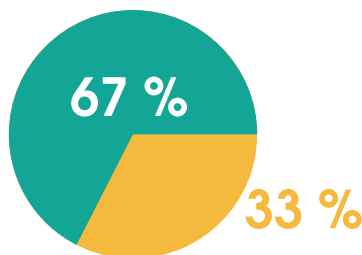
DONES

TOTAL CÀRRECS JCF

DIRECTIVA DE JCF

9 càrrecs directius que composen la cúspide de la JCF, 3 són dones i 6 homes (33% i 67% respectivament).

Alhora, si ampliem el zoom de la nostra observació i ens fixem sols en la directiva de la JCF (Gràfic 9) integrada per: presidència, 2 assessories de presidència, secretaria general i 5 vicepresidències vegem que la ponderació continua estant molt marcada pels varons. Tot i això, si observem els lideratges de les vicepresidències les diferències es redueixen, les diferències es redueixen. De les 5 vice-presidències 2 estan regides per dones (comunicació, promoció, patrimoni i esports i cultura, documentació i publicacions) el darrer període 2017-18 trobàvem 3 de les 5 vice-presidències liderades per dones. Així també, observem que 2 dels 5 equips de les vice-presidències són paritaris, malgrat l'absència de dones a l'equip de protocol i Juntres Locals. Tot i això, no m'agradaria acabar aquest apartat sense ressaltar la vice-presidència de Festejos i infantil de la JCF, la qual està ostentada per un home, trencant així les dinàmiques vistes a les comissions.

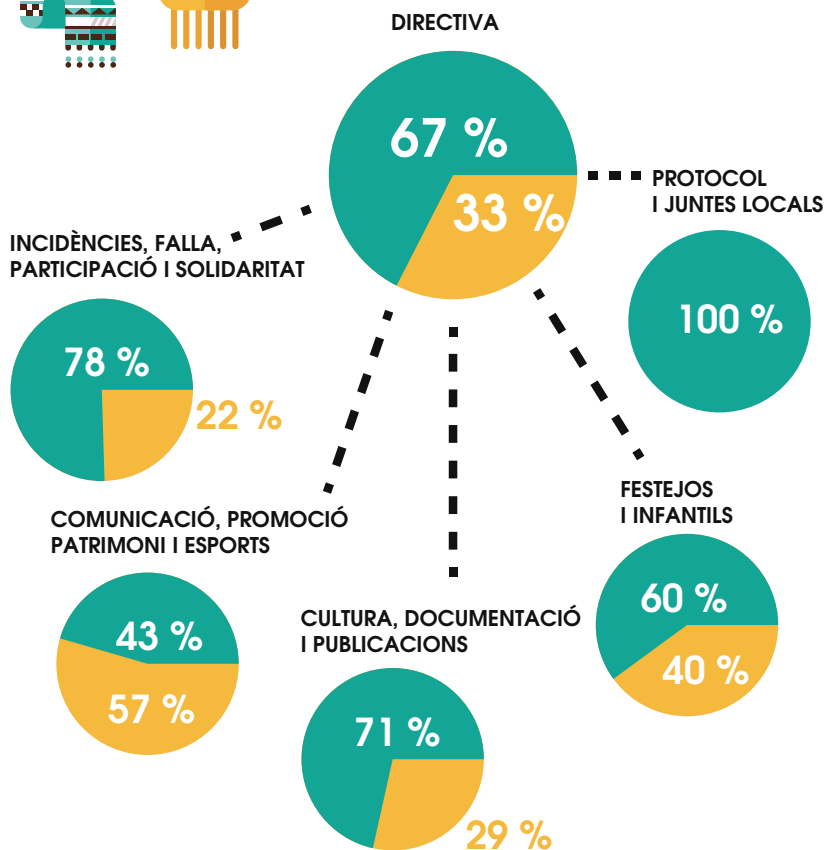
DIRECTIVA DE LA JUNTA CENTRAL FALLERA (2018-19)

HOMES

DONES

b. El cadafal en dades quantitatives.

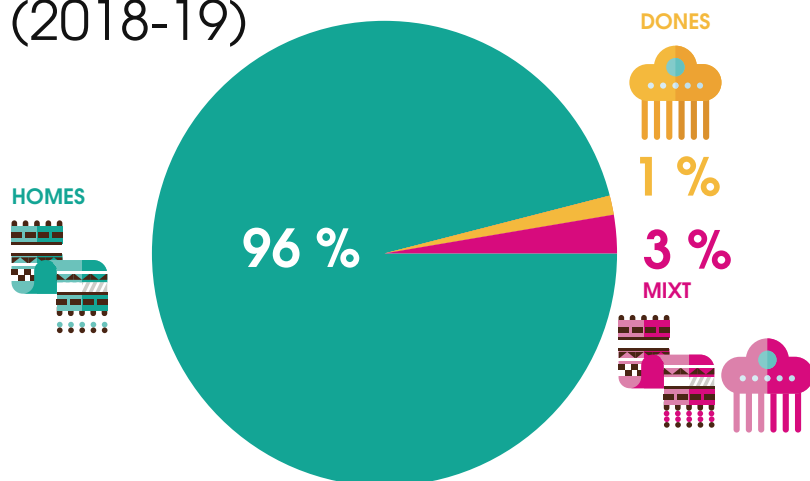
Com ja s'ha explicat al principi d'aquest pre-informe un dels objectius de l'estudi, és realitzar una auditoria de gènere de les Falles de la ciutat de València. És a dir, quantificar homes i dones dins de la festa. Per descomptat, com ja s'ha expressat amb anterioritat, a la recerca es va més enllà de les dades numèriques. Però tot i això, a l'equip de recerca ens va semblar interessant fer també l'auditoria merament numèrica als cadafals fallers.

Per aquesta raó, en aquesta segona part de l'auditoria de gènere fallera, l'equip d'observació va comptar els cadafals. El còmput va ser dels següents elements de les falles; si estaven davant una cadafal fet per un/una artista faller, quin era el sexe del remat de la falla, en quantes falles predominaven la presència de ninots femenins front als masculins i viceversa, la utilització o no d'un llenguatge inclúsiu als cartells i per últim, quantes falles representaven els cossos de les dones hipersexuats i/o cosificats. Els resultats d'aquests comptatge ens dona els primers indicadors per a detectar la intensitat del sexisme immers al context faller.

Així, les dades més cridaneres apareixen comptabilitzant les autories de la falla. Tal i com mostra el Gràfic 10 (Sexe dels/ les artistes que signen les falles), sols l'1% dels cadafals analitzats han estat signats per dones artistes falleres front al 96% d'homes. Aquests percentatges reflecteixen la realitat del Gremi Faller, on dels 199 artistes agremiats, 13 són dones (7%). Entre les artistes signants; Maria Teresa Maelia Santamarina amb dos obres i Inmaculada Ibáñez i Anna Ruiz Sospedra amb una cadascuna. El 3% restant són falles signades per empreses.

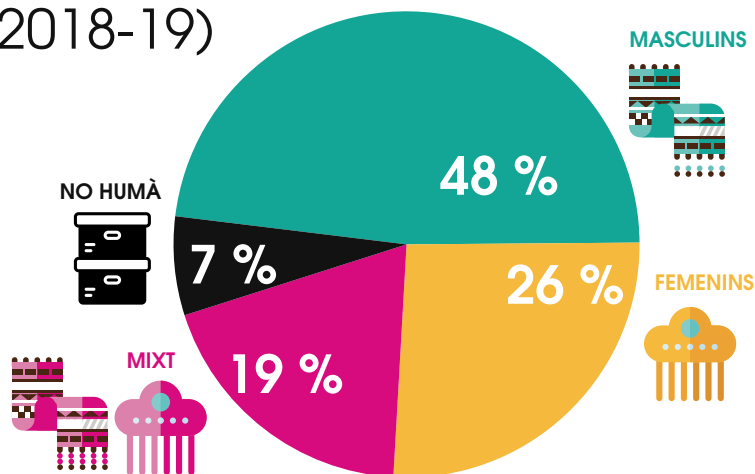
Gràfic 10

SEXE DELS ARTISTES (2018-19)

Gràfic 11

GÈNERE DELS REMATS (2018-19)

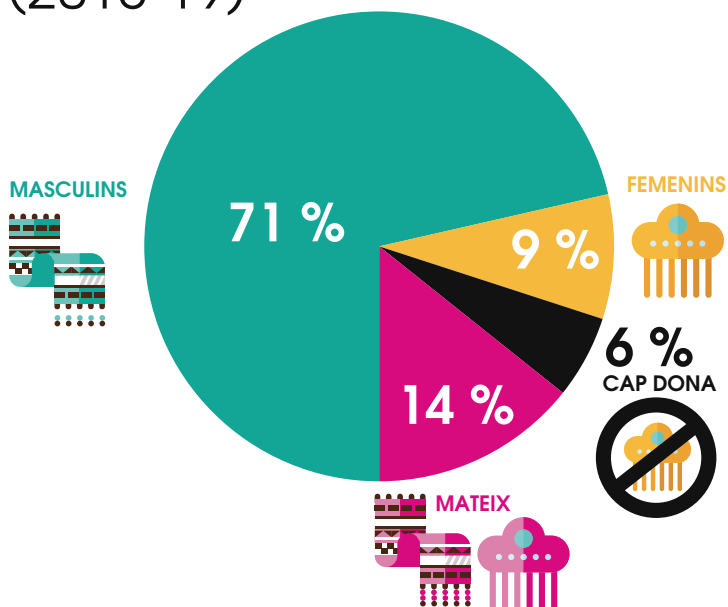
En relació amb la quantificació dels coronaments (Gràfic 11(Sexe/Gènere dels remats) vegem que aquests tenen un predomini de figures masculines amb el 67% front un 25% de figures femenines. El gràfic també reflexa un 19% de remats on hi havien el mateix nombre de homes i dones representats i un 7% de figures no humanes. Tot i que hi ha que indicar que en no poques vegades, animals i coses són generalitzats i estan representats segons rols de gènere tradicionals, com mostra la imatge 1.

Imatge 1

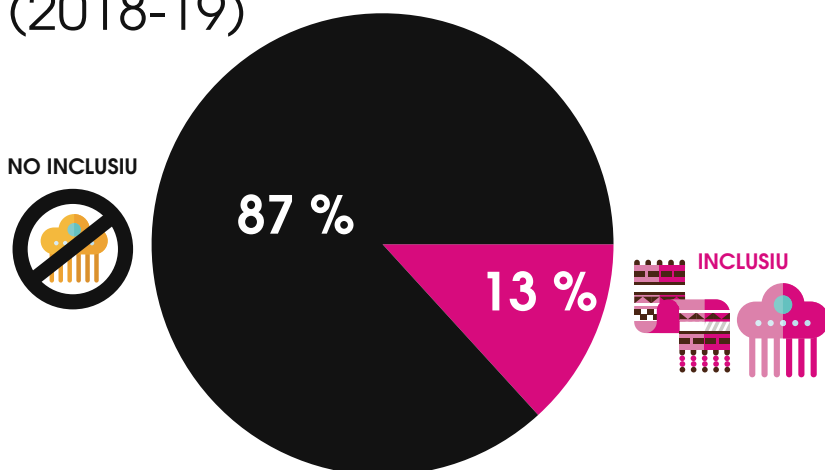
Altres detalls comptabilitzats van ser la prevalença de ninots femenins front als masculins i viceversa en un mateix cadafal (Gràfic 12). Així les coses, verifiquem novament la predominança de les figures masculines front de les femenines. El punt més destacable d'aquest gràfic és el 6% de cadafals sense cap tipus de representació femenina.

PREVALENÇA DE NINOTS FEMENINS I MASCULINS EN UN MATEIX CADAFAL (2018-19)

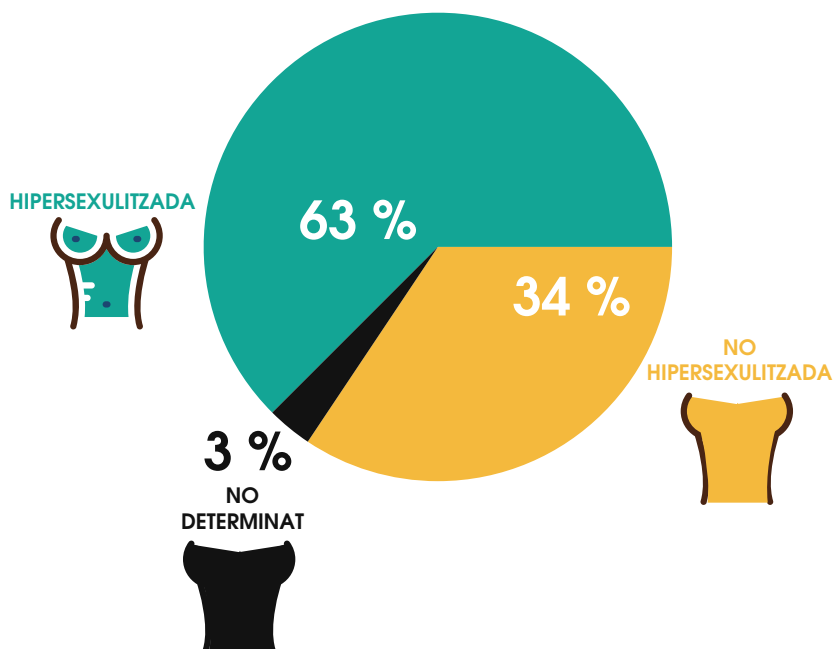
L'equip d'observació també es va fixar amb els continguts dels textos de les falles, comptabilitzant quantes comissions empraven un llenguatge inclusiu (Gràfic 13), mitjançant el qual totes les persones són anomenades. Però també un llenguatge que evita expressions xenòfobes, racistes i/o homòfobes. Per més que es va observar, que un nombre significatiu de comissions estan sensibilitzades amb la qüestió (12%) encara hi ha un 79% de casals fallers que no fan servir aquest tipus de llenguatge.

LLENGUATGE INCLUSIU (2018-19)

Per últim, però no per això menys important ens vam fixar en la representació dels cossos de les dones i vam apuntar la quantitat de cadafals que cosificaven els seus cossos mitjançant la hipersexualització. És a dir, representant-les com a cossos, ignorant les seues qualitats i habilitats intel·lectuals i personals, reduint-les a mers instruments de plaer d'altres persones. S'ha repetit en diferents ocasions al llarg del pre-informe que en les festivitats es reflecteixen les societats. Conseqüentment, aquest tractament del cos de les dones no es una excepció i així ho trobem també a la publicitat, les sèries de televisió, videojocs, vídeos musicals, etc. El gràfic 14 ens mostra que en més de la meitat de les falles observades, el cos de les dones està hipersexualitzat, front un 29% on aquests s'adeqüen a la realitat i reflexen la diversitat de cossos de dones existents. El 3% restant representa els cadafals on no hi havia cap representació femenina.

HIPERSEXUALITZACIÓ DE LA DONA (2018-19)

la representació de les dones als cadafals:

cossos i valors de gènere

49

Com hem vist al començament de l'informe les transformacions festives són elements necessaris per a la seua supervivència en el temps. Pel que fa a les Falles, són el relat d'un llarg procés pel qual una pràctica cultural popular de caràcter contestatari i subversió és progressivament reconvertida en una expressió festiva no conflictiva i dins l'esfera del poder.

Així doncs, les Falles tenen una llarga trajectòria, amb importants mutacions al llarg dels anys, que comença amb els populars cadafals satírics alçats cap a mitjan segle XVIII en les places i carrers dels barris històrics de la ciutat. Entre aquesta època i 1936 les Falles es van convertir en la primera festa de la ciutat, desplaçant al *Corpus Christi*, i en una de les més importants i carismàtiques de la Comunitat Valenciana. Ja abans de la Guerra Civil les Falles representaven una autèntica litúrgia civil del valencianisme temperamental que expressava emocionalment la identitat valenciana (Ariño Villarroya, 1992). D'aquesta manera, i després de ser inicialment perseguides per les autoritats burgeses, quan aquestes van descobrir que les podien instrumentalitzar al seu favor, les van transformar en la representació del seu poder; domesticant la seua essència satírica i subversiva i fent-les servir com a eina de producció i vehiculització dels seus valors socials, econòmics i de gènere.

Alguns experts⁴ asseguren que l'essència satírica de les falles de València va quedar relegada a la mínima expressió amb la instauració dels premis "enginy i gràcia" durant el franquisme. Aquests premis van relegar la càrrega bufonesca, paròdica, transgressora i àcida per un "territori proflàctic de l'esteticisme 'graciós' o l'ocurrència desterrada" (2011:83). En altres paraules, una falla pot ser enginyosa i graciosa sense transgredir. La substitució de la sàtira fa-

4: Hernández i Martí, G. M. (2011). Focs de falla: articles per al combat festiu. València: Obrapropia.

llera per aquest "succedani descafeïnat" és coherent amb l'estètica per l'estètica. És per això que si avui en dia un/a artista vol tenir alguna oportunitat de guanyar alguns dels premis, seguint la lògica imposada de la competitivitat reglamentada festera, han de cenyir-se als cànons estètics i artístics del moment; una de les principals raons per les que homes i dones són representats de manera diferenciada als cadafals.

a. Representació del cossos de dones i homes a les falles.

Els grans mitjans de comunicació, són a dia d'avui els encarregats d'elegir les imatges que representen a homes i dones. Les imatges, per descomptat no són innocents i qui té el poder de representar, elegeix el seu posicionament moral respecte a la imatge representada.

Imatge 2

Així a les últimes dècades els mitjans han avançat inexorablement en la producció d'imatges de dones hipersexualitzades. En altres paraules, una representació de les dones que exalta la seua sexualitat en detriment de la seua capacitat de raciocini. La imatge dominant de la sexualitat femenina que està construint-se mostra a les dones com a cossos: "la nueva cultura hipersexual redefine el éxito femenino dentro del reducido marco del atractivo sexual" (Walter, 2010:23).

Imatge 3

Als cadafals trobem molts exemples d'aquesta hipersexualització, independentment del que la figura vullga transmetre. Així tenim dones hipersexualitzades fent running (Imatge 2 i 3), guerreres (Imatge 4), bruixes (Imatge 5), romanes (Imatge 6), pintores (Imatge 7) i/o ninfes dels boscs (Imatge 8).

Imatge 4

Imatge 5

Imatge 6

Imatge 7

Imatge 8

La sexualització envolta a xiquetes, adolescents i dones, a vegades explicat com un component de l'essència femenina. I per açò s'ha creat una cultura de sexualització de les xiquetes, marcat per l'imperi de l'aparença física. Així doncs, les xiquetes tampoc escapen a aquesta erotització i als cadafals infantils trobem imatges de xiquetes molt maquillades (Imatge 9), fent-se la manicura (Imatge 10), i/o a punt per a anar de shopping (Imatge 11).

Si bé és cert que vivim en un moment on hi ha una forta ideologia d'exaltació del cos, aquest no té el mateix significat per als homes que per a les dones. És a dir, els cossos de homes i dones no son construïts i/o representats als cadafals de la mateixa manera. La majoria dels cossos dels homes, com a protagonistes de bona part dels remats,

Imatge 9

Imatge 10

Imatge 11

Imatge 12

son representats per al poder. Així doncs trobarem coscos musculosos (Imatge 12), valents cavallers (Imatge 13), en moviment i/o preparats per a l'acció (Imatge 14), però sobre tot representats pel seu status social a l'espai públic (Imatge 15).

Imatge 13

Imatge 14

Imatge 15

Fins i tot, quan en una mateixa imatge hi ha un home i una dona, en principi, en igualtat de condicions els seus trets expressius són molt diferents. Amb tot, a l'imatge 17 podem veure a Adam i Eva (una temàtica utilitzada repetidament als cadafals) nus després de menjar la poma, segons conta el mite, mentre l'actitud d'Adam és d'orgull i comoditat davant la nuesa. Eva s'amaga avergonyida.

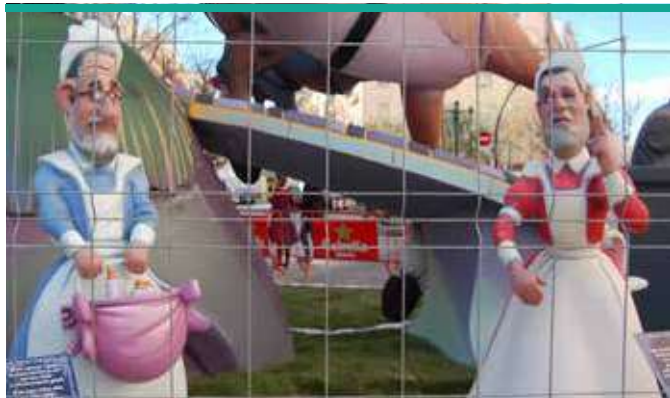
Imatge 16

La imatge i representació dels homes que han fracassat socialment és molt diferent, així son o molt grossos o molt prims, destartats, reflecteixen debilitat. El seu fracàs social s'encarna en una representació molt diferenciada a la masculinitat hegemònica .fallera. A més a més, quan es vol ridiculitzar personatges públics masculins amb molt de poder en l'esfera social, al simbòlic són representats amb indumentàries femenines (Imatges 18 i 19) o amb actituds relacionades amb les feminitats tradicionals. A mode

d'exemple, cal remarcar la representació del president de la Generalitat Ximo Puig com una persona dèbil i complaent respecte a la vice-presidenta Mónica Oltra.

Imatge 17

Imatge 18

La imatge i la idea de la fallera, especialment la Fallera Major, està socialment i ideològicament conformada de manera que ni és una figura neutra ni innocent. En realitat participa de dos naturaleses complementàries, ja que es manifesta alhora com a ídol i tabú (Hernández, 2011). És ídol perquè arriba a ser admirada, elogiada, mitificada i desitjada, i esdevé tabú per que el món faller al reconèixer-la com un ídol prohibeix que siga criticada o posada en qüestió, almenys públicament. Dit d'un altra manera, la fallera sols pots ser interpretada unidireccionalment, sense crítiques. I baix aquestes condicions les trobem als cadafals, dolces, tendres i sempre virginals (Imatge 20 i 21).

Imatge 20

Imatge 21

Però també trobem les feminitats no hegemòniques aquelles que qüestionen l'hegemonia fallera, les que posen en perill la sacralitat de la festa. La realització d'aquesta recerca va eixir a la llum poques setmanes abans del començament de la setmana fallera, però la manca de temps no va impedir que la notícia es plasmara als cadafals. Així doncs, contràriament als cossos sexualitzats hegemònics, o les representacions de les falleres dolces i tendres, les feministes són representades primes, molt esgarrafades i amb trets expressius d'inestabilitat emocional; histèriques (Imatges 22, 23, 24 i 25).

Imatge 22

Imatge 23

Imatge 24

Imatge 25

b. Valors socials de gènere

La formació de la modernitat va estar lligada a noves formes i valors socials. Així doncs, la instauració del matrimoni cristià monògam, la reducció del dret de propietat i successió de les dones, la creació d'una Església jerarquitzada, l'exclusió de les dones de la condició salarial, dels gremis, de les Universitats, o la mercantilització del cos femení. Aquestes noves formes responen, seguint a Julia Varela, a mecanismes de feminització que es mantenen per mitjà d'una estratègia dual, així la imatge de la dona idealitzada, virginal, etèria, conviu amb la demonització del costat «incontrolable», corporal i carnal de les dones, o la instauració del matrimoni cristià monògam que corre paral·lel a la institucionalització de la prostitució. (Varela,1997).

Imatge 26

Imatge 27

Imatge 28

Els estereotips de gènere clàssics que organitzen socialment a homes i dones en base a la divisió sexual del treball,

sent cosa de les dones tot allò que ha de veure amb les cures i la criança i que la confina a l'espai privat i, pel contrari, a l'home el fa responsable del treball a l'espai públic, i en conseqüència la carrega de la manutenció de la família, són projectats als cadafals. Es pot exemplificar, les imatges de dones i iaies dolces i atentes rodejades de criatures, ja siga llegint contes (Imatge 26) o en un carrusel (Imatge 27). També la imatge de la dona mestra, complaent i bona amb el seu alumnat (Imatge 28).

Al projectar aquesta imatge de la dona dependent a l'home el matrimoni als cadafals fallers, es converteix en una maquinació femenina per a atrapar a l'home i com a tràmit per a pujar en l'escala social. Els homes en les temàtiques matrimonials, molt recurrents també als monuments, són víctimes de les estratègies de les dones. Així en aquests casos les dones són essers freds i calculadors que busquen casar-se a tota costa, tot i que siga amb home molt majors que elles (Imatge 29, 30, 31 i 32).

Imatge 29

Imatge 30

Imatge31

Imatge 32

Amb tot, a les falles també trobem l'altra vessant de l'estratègia dual que permet el manteniment dels mecanismes de feminització dels que ens parlava Julia Varela. Així la imatge de la dona traïdora, la prostituta, la temptadora és un representació molt utilitzada en contraposició de les "bones" feminitats falleres. (Imatge 33 i 34)

Imatge 33

Imatge 34

Tanmateix, si ens apropem a analitzar les falles infantils, observem que tot i que, hi ha certa continuïtat amb les grans a l'hora de representar a xiquets i xiquetes encaixats en rols de gènere molt tradicionals. La cosa certa és que trobem més falles igualitàries, on es trenquen alguns dels estereotips i trets expressius tradicionals. Així vegem a xiquetes jugant al futbol (Imatge 35) representacions de dones científiques (Imatge 36 i 37), xiquets que ploren (Imatges 38) i/o xiquets gaudint d'un ball amb una boa de color fuxia (Imatge 39).

Imatge 35

Imatge 36

Imatge37

Imatge 38

***violència
sexista***

71

Si bé les festa conformen un temps i un espai en el qual preval la diversió, no és menys cert que en elles es donen una sèrie de factors que faciliten l'emergència de diferents manifestacions violentes. La relaxació de les normes socials, les aglomeracions, l'ocupació nocturna del carrer o el consum de substàncies són alguns d'aquets factors. Conseqüentment, les festes són un dels àmbits en els quals ha de cuidar-se, més si cap, que tots els dispositius de protecció i de seguretat estiguen alerta.

Definir i delimitar què és un acte de violència contra les dones és important, ja que, sovint, es pensa únicament en la violació. No obstant açò, existeixen un altre tipus d'agressions que, sense arribar a la gravetat d'aquesta, no han de deixar de ser tingudes en compte, les quals són, d'altra banda, les més comunes.

La llei Integral contra la Violència contra les dones de la Generalitat Valenciana defineix la violència sexual⁵ com:

1. Agressions Sexuals: Totes aquelles conductes tipificades com a delictes contra la llibertat i indemnitat sexual de la dona. En general, tots els actes de naturalesa sexual forçada per l'agressor mitjançant la violència o intimidació.

2. Abús sexual: Conductes consentides, o no consentides per la víctima, per abús d'una situació de poder per part de l'agressor sobre la víctima, amb independència que aquest mantinga o no una relació conjugal, de parella afectiva, de parentiu o laboral amb la víctima.

⁵: Article 3 i 30 de la Llei 7/2012, de 23 de novembre, de la Generalitat, Integral contra la Violència sobre les dones a l'àmbit de la Comunitat Valenciana.

3. Assetjament sexual; qualsevol comportament, verbal o físic, de naturalesa sexual que tinga el propòsit o produísca l'efecte d'atemptar contra la dignitat de la dona, en particular quan es crea un entorn intimidatori, degradant o ofensiu.

Els tres tipus de violència poden ocórrer durant les festes, tot i que els més comuns són els abusos sexuals i l'assetjament sexual. En aquests, el nivell de consciència i de permissivitat varia depenent dels contextos i les persones, minimitzant, en moltes ocasions, aquest tipus d'actes. Així, un tocament o una increpació degradant en un ambient festiu pot arribar a passar relativament desapercebuda, sense que açò no significa que no es genere un ambient incòmode i hostil per a les dones que participen de la festa.

El Observatorio Noctámbul@s en el seu informe anual 2016-17, aegura que existeix una predisposició social, amb l'excusa del "ligoteo", a reconèixer certes conductes, tant d'assetjament verbal com físic, inherents a l'espai festiu i d'oci. Però açò s'agreuja per una manca de percepció d'allò que és una agressió. En altres paraules, certes violències en aparença subtils (però que no ho són, sinó que hem estat educats/des per a mirar-les així) queden inadvertides, dificultant que les dones que les pateixen no es senten legitimades per a denunciar-les al ser considerades part de la "normalitat" festiva. (Noctambul@s, 2017).

Malgrat que aquest tipus de violències contra les dones són els més nombrosos als espais festius, al no aparèixer als mitjans de comunicacions ni als atestats policials queden amagats. Aquest és un dels resultats de l'estudi presentat fa unes setmanes per la Universitat Pública de Navarra (UPNA) juntament amb la Regidoria de Seguretat

Ciudadana i convivència de l'Ajuntament de Pamplona, baix el títol *Agresiones y abusos sexuales en Sanfermines. Estudio diagnostico de las dimensiones y posicionamientos mediáticos e institucionales ante el problema*. Mitjançant aquest estudi l'equip de treball ha "realizado un ejercicio descriptivo de algunos de los actores y factores involucrados en el abordaje del problema de las agresiones y abusos sexuales **conocidos** en las fiestas de sanfermines durante el periodo 2004-17" amb l'objectiu que quantificar el fenomen han analitzat les estadístiques policials de les denúncies registrades comparant-les amb altres festivitats de l'estat espanyol, entre elles les Falles de València.

Cal remarcar que l'equip en diferents ocasions a l'informe demana prudència respecte a les dades, ja que la qualificació dels fets com abús o agressió sexual en els atestats policials són inicials i pot ser que posteriorment no siguin confirmades en el procés judicial. I també ens avisen que les dades estadístiques policials d'altres ciutats diferents a Pamplona són orientatives, perquè "faltaría realizar ulteriores comprobaciones". Amb tot i això, els resultats de la recerca reflecteixen qüestions interessants i a la vegada preocupants, com ara; que en totes les ciutats estudiades s'observa un elevat percentatge dels fets coneguts per la policia al llarg de tot el període 2004-17 s'ha produït durant el breu període de les festes. Segons dades del Ministeri d'Interior, el total de denúncies durant el període d'estudi són: 74 en Sanfermins, 64 en Falles de la ciutat de València, 73 en Feria de Màlaga, 4 en la tomatina de Bunyol y 52 en les festes del Pilar de Saragossa.

Com el informe revela durant el període descrit en aquest hi ha una evolució ascendent de denúncies "muy significativa" als sanfermins, manifestant una major cultura de la denúncia en aquesta ciutat en comparació amb la resta de

ciutats estudiades, reflexe de les iniciatives desenvolupades a la capital Navarra front les agressions sexuals, afavorint una percepció de suport social en el cas de considerar les denúncies.

Per causa de l'anomenat efecte *sanfermin*, moltes institucions públiques han llençat campanyes de prevenció i sensibilització en les festes com ara la xarxa de "punts violeta", posada en marxa per la Conselleria de Igualtat i Polítiques inclusives de la Generalitat per a garantir l'accés a l'oci "segur de totes les persones" i unes festes "lliure de comportaments i agressions sexistes". Així també a les Falles del 2018 una col·laboració entre les regidories de Igualtat i polítiques inclusives amb la Regidoria de Cultura Festiva de l'Ajuntament de València va encetar una campanya con-

tra el sexisme i l'homofòbia a les Falles. Aquesta campanya advocava per unes falles on "la llibertat i la tranquil·litat de les dones siga respectada i que el consum de substàncies no siga l'excusa per a l'agressió i/o l'assetjament sexual".

Aquest tipus de polítiques públiques són beneficioses per l'erradicació de les agressions, assetjament i abusos sexual a les festes. Ja que, com conclou l'estudi de la UPNA, el treball d'abordatge de les agressions i els abusos sexuals en sanfermins fets per l'ajuntament de la ciutat ha facilitat una sensibilització i un suport ciutadà sobre els delictes contra la llibertat sexual, afavorint la identificació i percepció d'aquestes violències per les dones, fent augmentar el registre de denúncies.

conclusions

77

La festa està lluny de ser una simple manifestació d'oci. En ella es condensen, representen i legitimen aspectes fonamentals de la cultura i la societat, en particular els valors, models i jerarquies que la caracteritzen. En aquest sentit, el nivell de participació de les dones en la festa no és únicament una qüestió de tenir o no la possibilitat de gaudir de la festa sent dona, sinó també de què s'està representant i legitimant en aquesta festa pel que fa al lloc que ocupen les dones en la societat. Mentre la festa és una posada en escena condensada de l'ordre social, l'exclusió de les dones d'aquesta representa una exclusió que va més enllà de la pròpia festa i que demostra la vigència de valors, models i estructures de poder que l'avalen en la societat en general. Però a més de representar aquest ordre social, també ho està legitimant a través d'una estructura ritualitzada on participa tant la comunitat com a diversos representants del poder.

A la llum d'aquest estudi queda clar que existeixen grans diferències entre homes i dones en les Falles de la ciutat de València. Aquesta diferència apareix, d'una banda, en la participació en les estructures organitzatives, a les quals les dones no tenen el mateix accés que els homes. D'altra en la seua representació als cadafals.

Tot i això, la seua presència minoritària o absència no implica que les dones no puguem exercir pressió per a modificar les actuals condicions de participació. Malgrat les dificultats i resistències amb que es troben les dones per a participar a diferents nivells en les festes, no és menys cert que als darrers anys s'han produït avanços importants en la festa. En conseqüència, és necessari identificar i potenciar els factors que han fet possible aquests canvis, de forma que la ciutat de València pugui progressar i ampliar les oportunitats d'unes festes més igualitàries i justes.

Un altre aspecte que preocupa és la violència sexista que es produeix durant les festes. La conclusió principal és que no es tracta d'un fenomen que estiga vinculat a la festa en si, sinó que és pròpia de la societat actual i que els contextos festius no són més que un dels àmbits en els quals es manifesta. Ara bé, sembla que queda clar que en aquests contextos es donen una sèrie de circumstàncies que afavoreixen o faciliten la violència sexista.

referències bibliogràfiques

- Antebi, A., y Pujol, A. (2008). Entre el poder y la máscara. una etnohistoria del carnaval de barcelona. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Ariño Villarroya, A., y Gómez, S. (2012). La festa mare. les festes en una era postcristiana. Museu Valencià d'Etnologia-Diputació de València: València.
- Ariño, A. (1992) *La Ciudad ritual. La fiesta de las Fallas*. Barcelona/Madrid: Anthropos/Ministerio de Cultura.
- Ariño, A. (1988). Festes, rituals i creences. València: Edicions Alfons El Magnànim.
- Bakhtin, M. (1970) *L'oeuvre de François Rabelais et la culture populaire en moyen âge et sous la renaissance*, Paris: Gallimard.
- Bedia Cobo, R. (2015) El cuerpo de las mujeres y la sobrecarga de Sexualidad. En *Investigaciones Feministas*, Vol. 6. Pp 7-19.
- Boissevan, J. (Ed.). (1992). *Revitalizing european rituals*. Routledge: London.
- Bullen, M. I Egidio, J.A. (2003) *Tristes espectáculos: las mujeres y los alardes de Irún y Hondarribia*. Bilbao: Servicio Editorial, Universidad del País Vasco.
- Bullen, M., y Diez Mintegui, C. (2002). Violencia y cambio de culturas androcéntricas. XI *Congrés d'Antropologia FAAEE*, (1), 20.

Delgado, M. (2003) *Carrer, festa i revolta*. Els usos simbòlics de l'espai públic a Barcelona (1951-2000). Barcelona: Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

García Canclini, N. (2002). *Culturas populares en el capitalismo*. México: Grijalbo.

Garcia Pilan, P. (2009) Tradición en la modernidad avanzada: la Semana Santa Marinera de Valencia. València: Museu Valencià d'etnologia.

Grignon, C., y Passeron, J. (1989). *Le savant et le populaire: Misérabilisme et populisme en sociologie et en littérature*. Paris: Gallimard : Seuil. 23

Hernández i Martí, G. M. (2016). Cultura festiva, identidad colectiva y política cultural. En J. Rius Ulldemolins, & J. A. Rubio Arostegui (Eds.), *Treinta años de políticas culturales en España. participación cultural, gobernanza territorial e industrias culturales* (pp. 231-248). València: Publicacions de la Universitat de València.

Hernández i Martí, G. M. (2011). *Focs de falla. articles per al combat festiu*. València: Obrapropia.

Hernández i Martí, G. M. (2010) La reina fantasma. Apoteosi i misèria de la dona fallera?. En *Tro d'avís. Llibre de la Falla Associació Cultural Falla Plaça de La Malva* (Alzira) (pàg.36-43).

Hernández i Martí, G.M. (2002) *La festa reinventada. Calendari, política i ideologia en la València franquista*. València: Universitat de València.

- Hernández i Martí, G. M. (2000). Les transformacions de la cultura popular. *Afers*, 37, 751-760.
- Hernández i Martí, G. (1998). Microidentidades colectivas: El caso de la fiesta en el país valenciano. *VI Congreso Español De Sociología*, A Coruña.
- Hernández i Martí, G. M. (1996). *Falles i franquisme a valència*. *Afers*: Catarroja-Barcelona.
- Hernández i Martí, G. Albert, M. Gómez Nicolau, E., Requeña, M. (2014). *La cultura como trinchera. la política cultural en el país valenciano (1975-2013)*. València: Universitat de València.
- Hernández i Martí, G. Moncusí, A., Santamarina, B. (2008). Patrimonio etnológico e identidades en España. un estudio comparativa a través de la legislación. *Revista Experimental De Antropología*, 8(207), 223.
- Hernández i Martí, G.M., Santamarina, B., Moncusí, A., Albert, M. (2005). *La memoria construida. patrimonio cultural y modernidad*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Pujol Cruells, A. (2006) "Ciudad, fiesta y poder en el mundo contemporáneo", *Liminar. Estudios Sociales y Humanísticos*, año 4, vol. IV, núm 2. Centro de Estudios Superiores de México y Centro América, San Cristobal de las Casas (México), pp. 36-49.
- Roma, J. (1996) "Fiestas: Locus de la iniciación y de la identidad" en J. Prat & A. Martínez (eds.) *Ensayos de Antropología Cultural*, 204-214.

Varela, J. (1997) *El nacimiento de la mujer burguesa*. Madrid: Ed. de La Piqueta.

Velasco, H.Cruces, F. et al.Díaz de Rada, A. (1996). Fiestas de todos, fiestas para todos. *Revista De Antropología*, 11(123), 144

Agresiones y abusos sexuales en Sanfermines. Estudio diagnóstico de las dimensiones y posicionamientos mediáticos e institucionales ante el problema (2018) Universidad Pública de Navarra (UPNA)

Enquesta sobre la percepció social del col·lectiu faller davant la festa de les Falles com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat (2017) Regidoria de Cultura Festiva. Ajuntament de València.

4º *Informe Anual 2016-17*. Obsevatorio Noctámbul@s. Observatorio sobre la relación entre el consumo de drogas y las violencias sexuales en contextos de ocio nocturnos.

A large, colorful sculpture of a woman, likely a float for a festival. She has a blue headpiece with a gold band and a pink feather. She is holding a large brown pot in her right hand. She is wearing a red and white striped garment. A green parrot is perched on her shoulder. The background is a clear blue sky.

annexes
guió de l'observació
i distribució

86

Les persones de l'equip han fet la seva observació adreçant-se al següent guió d'observació:

GUIÓ DE L'OBSERVACIÓ

Número d'Observació:	
Nº Cens i Comissió:	
Localització:	
Data de l'Observació:	
Persona Observadora:	

DESCRIPCIÓ DEL CADAFAL:

Què representa la figura central de la Falla?
I els ninots que l'envolten?
Com son representats els cossos d'homes i dones dins del monument Faller? I altres cossos (intersexualitat, transsexualitat, cossos en transició...)?
Quins estereotips de gènere podem trobar als monuments fallers? (comportaments, expressions, valors...)
Quins són els rols i status socials atribuïts a homes i dones als cadafals fallers?
Quina és la interacció dels ninots al monument?
Trobem representades altres masculinitats o feminitats més enllà de les hegemòniques? Com són tractades?
Com són immortalitzades les dones que pertanyen a altres cultures, ètnies?

Nombre d'homes i dones al cadafal

S'utilitza llenguatge inclusiu als textos del cadafal?

GUIÓ DE L'OBSERVACIÓ

Número d'Observació:	

Nº Cens i Comissió:	

Localització:	

Data de l'Observació:	

Persona Observadora:	

DESCRIPCIÓ DEL CADAFAL:

Quins són valors de gènere representats a les falles infantils?

Quins models de socialització són plasmats?

Xiquetes i xiquets són tractats per igual?

Com es representada la diversitat a les Falles Infantils (gènere, sexual, familiar, cultural...)?

Quins són els rols i status socials atribuïts a homes i dones als cadafals fallers?

Quina és la interacció dels ninots al monument?

Trobem representades altres masculinitats o feminitats més enllà de les hegemòniques? Com són tractades?

Com són immortalitzades les dones que pertanyen a altres cultures, ètnies?

Nombre de xiquetes i xiquets al cadafal

S'utilitza llenguatge inclusiu als textos del cadafal?

La distribució de l'observació entre les persones integrants

Nº Cens	Secció	Comissió	Lema	Artista
9	Especial	Na Jordana	Llibertat	Antonio Pérez Mena
12	Especial	Convento de Jerusalem - Matemático Marz	Per Naturalea	Pere Baenas García
14	Especial	Mirante Cadarso- Conde de Altea	En busca del Dorado	Manuel Algarra Salinas
22	Especial	Exposición- Micer Mascó- Arévalo Baca	Sí, quiero	Paco Giner Núñez
28	Especial	Cuba- Literato Azorín	Filtres	Vicente Manuel Martínez A
34	Especial	Plaza del Pilar	En el pecat està la penitència	Paco Torres Josa
77	Especial	Sueca- Literato Azorín	Universos paralelos y lelas	Vicente Liácer Rodrigo
187	Especial	Regne de València- Duque de Calabria	¡Eixa boqueta!	Sergio Musoles Ros
197	Especial	Monasteri de Poblet- Aparicio Albiñana	¡Arre, unicornio, arre!	Calos Casí García

Nº Cens	Secció	Comissió
1	1A	Plaça del Mercat Central
3	1A	Plaça del Dctor. Collado
6	1A	Llanterna- Na Robella
10	2A	Av. De l'Oest, "Els Velluters"
11	1A	Plaça de la Merce
15	3A	Bosseria- Tossal
16 D	8A	Marqués de Caro- Dctor Chiarri
17	1A	Quart- Palomar
19	4C	Plaça de Sant Bult
29	2A	Peu de la Creu- Joan de Vilarasa
40	5C	Carabasses- En Gall
62	3C	Mossén Sorell- Corona
65 D	2A	Serrans- Plaça dels Furs
80	5C	Ripalda- Benedicència- St. Ramon
89	1A	St. Vicent- Periodista Azzati- Padilla
110	4A	Plaça de Lope de Vega
143	2A	Plaça de la Reina- Pau- Sant Vicent
167 D	6A	En Plom- Guillem de Castro
242	1A	Ribera Convent de Sta. Clara
305 C	6C	Plaza del Patriarca
339 D	7B	Blanqueries

→ Sectors 4,5 i 6

Nº Cens	Secció	Comissió
2	5B	Plaça del Mercat de Russafa
23	3A	Tomassos- Carles Cervera
24	5A	Cadis- Literat Azorín- Reina Maria
27	2B	Cadis- Els Centelles
32	2B	Doctor Serrano- Carlos Cervera- Ciero
39	3B	Castelló- Sogorb
41D	3C	Cuba- Puerto Rico- Sueca- Filipinas
58	5B	Sevilla- Dènia- Germanies
83	1A	Oscar- Borriana
84	1A	Gravador Esteve- Cirilo Amoró
85	3B	Cuba- Dènia
98	5C	Mestre Aguilar- Matías Perelló- Els Centelles
102	4C	Félix Pizcueta- Ciril Amorós- Russafa
126	5A	Pintor Salvador Abril- Pere III el Gran
142	4C	Cuba- Buenos Aires
149	1B	Comte de Salvatierra- Ciril Amorós- Mercat Colom
161	3B	Regne de València- Oscar
165	2A	Pizarro- Ciril Amorós
170	4A	Regne de València- S. Valer
174 D	2A	Pintor Salvador Abril- Peris y Valero
250	4B	Cadiz- Dènia
273 D	8B	Av. Regne de València- Maestro Serrano
278	2A	Joaquim Costa- Comte d'Altea
279	3C	Matías Perelló- Lluís de Santàngel
283	3B	Jacinto Benavente- Reina Germana
348	3A	Cadis- Cura Femenia- Puerto Rico

→ Sectors 7 i 8

Nº Cens	Secció	Comissió
47	5A	Alberique- Heroe Romeu
53	1B	Plaça del Pintor Segrelles
56	2B	Azcárraga- Ferran el Catòlic
57	5A	Pelayo- Matemático Marzal
78	1B	Plaça del Bisbe Amigó- Conca
79	1B	Ferran el Catòlic- Àngel
88	2B	Bailén- Xàtiva
122	3A	Cervantes- Pare Jofré
140 C	4C	S. Josep de la Muntanya- Terol
154	5A	S. Vicent- Marvà
160	4C	S. Ignasi de Loiola- Jesús i Maria
164	5A	Pérez Galdós- Calixt III
173	1B	Jesús- St. Francesc de Borja- Mirqués de Zenete
180	4B	Plaça d'Espanya
182C	8C	Àngel Guimerà- Pintor Vila Prades
201C	8C	Palleter- Erudito Orellana
204	1B	Espartero- G.V. De Ramón y Cajal
205	4C	Nord- Dr. Zamenhoff
211D	5A	Lepant- Guillem de Castro- Plaça de l'Encarnació
300	1B	Sta. Maria Micaela- Martí l'Humà
310	2B	Dct. Gil y Morte- Dr. Vila Barberà

→ Sectors 9 i 21

Nº Cens	Secció	Comissió
74 D	3B	Alqueria de Bellver- Garbí
93 D	5A	Gral. Llorens- Dr. Marco Merenciano
111	1B	Av. De Burjassot- Pare Carbonell
118	3C	Acàcies- Picaio
119 D	8C	Av. Burjassot- Carretera de Paterna
135	3B	Av. Burjassot- Joaquim Ballester
176	5A	Av. De Campanar- Hipòlit Rovira
223	5B	Benicadell- S. Roc
245	5A	Manuel de Falla- López Ibor- Tamarindes
288	2B	Periodiste Gil Sumbiela- Assutzena
292 D	4C	Mestre Arambul Sanz
320	4B	Av. De l'Ecuador- Alcalde Gurrea
325	3B	Mestre Rodrigo- General Avilès
336	5B	Serra Martes- Miquel Servet
358 D	4A	Andrés Piles- Salvador Tuset

→ Sectors 10, 11 i 20

Nº Cens	Secció	Comissió
3	1B	Plaça del Pintor Segrelles
33	3A	Motortal- Torrefiel
43 C	2B	Marqués de Motortal- Berni i Català
61	3A	Marqués de Motortal- José Esteve
64	5B	Dr. Peset Aleixandre- En Guillen Ferrer
71	4A	Trinitat- Alboraià
75 D	4C	Sagutno- S. Miguel
90	4C	Nador- Milagrosa
106 D	4C	Primado Reig, Av. S. Vte. De Paul
107	3A	Fra Pere Vives- Bilbao
115	7B	Federico Mistral- Murta
120	2A	Molinell- Alboraià
125	2A	Baró de S. Petriillo- Enric Navarro- Leonor Jovani
138	5A	Padre Viñas- Agustín Lara
139	5B	Portugal, Av- Fragata
156	5A	Gral. Pando- Serrano flores
163	4B	Puebla de duc- Benipeixcar
188	4A	Av. Del Primat Reig- Vinaròs
227	1B	Gayano Lluch- Dr. Marco Merenciano
270	4B	Conca- Tramoyeres- Govern Civil
272	4C	Menendez y Pelayo- Av. Catalunya
281	5C	Ministro Luis Mayans- Platero Suarez
298	5B	Pedro Cabanes- conde Lumiars
303	5A	Alemania El bachiller
319	6A	S. Vte de Paul- Diput. Clara Campoamor
330	3A	Vicente Sancho Tello- Chile
342	5C	Ingeniero- Vte. Picho- Av. Valladolid
366	2B	Santiago Rusiñol- conde Luimíares
384	1A	Sta. Genoveva Torres- Arquitecto Tolsa- Alfahuir

→ Sector 12 i 13

Nº Cens	Secció	Comissió
67	3A	Luis Lamarca- Velazquez
81	4C	Pintor Goya- Brasil
82	3B	Olivereta- Cerdá i Rico
87	3B	Arxiduc Carles- Xiva
96	1A	Quart extramurs- Velázquez
130	5A	Plaça de Patraix
146	5C	Tres forques- Conca- Pérez Galdós
166	5C	Sta. Cruz de Tenerife- Àngel de l'Alcàsser
202	5B	Humanista Mariner- Manuel Simó- Adj
215 D	5C	Baró de Patraix- Conca
231	3A	Poeta Alberola- Totana
248	5B	Saineter Arniches- Arquitecte Ribes
260	3C	Barrio de S. Isidro
302	5C	Xiva- Francisco de Llano
317	2B	Camí nou de Picanya- Nicolau Primitiu
327 C	7A	Pintor Pascual Capuz- Fontanares
353	3C	Alcàsser- latòva

→ Sector 14

Nº Cens	Secció	Comissió
35	2B	Joan Agulló- Av. De Gaspar Aguilar
38	4A	Costa y Borrás- Agustina d'Aragó
52 C	8A	Micer Rabasa- Poeta Maragall
100	1A	Arquebisbe Oaechea- S. Marcel·lí
141	4C	Fra J.Rodríguez- Pintor Cortina
152	4B	S. Vte- Amparo Iturbi
199	5C	Venezuela- Agustín Sales
232	2B	Pius XI- Fontanars
236 C	6C	Plaça de Jesus
246 D	8A	José Soto Mico- Síndico Mocholi
249	3C	Plaça de Segòvia- Av. Del Dr. Tomás Sala
258	5A	Gral. Barroso- Calvo Acacio
291	1A	Gral. Barroso- L.Pascual y Abad
294	5B	Jacinto Labaila- M.Simó
340	4B	Francisco Climent- Uruguai

→ Sector 15

Nº Cens	Secció	Comissió
55	1B	Sapadors- Vicent Lleó
94 D	3A	Mercat de Montolivet
101	1B	Carrera de Malilla- Enginyer Joaquim Benlloch
114	4A	Carrera de Sant Lluís- Doctor Waksman
186	4A	Bisbe Jaime Pérez- Luis Otiag
216	4A	Sur- Rubén Vela- Av. Dr. Waksman
218	5A	Ausiàs March- Na Robella
259	4B	Otjà- Juan Ramón Jiménez- Enginyer Joaquim Benlloch
276	2B	Carrera de Malilla- Illa Cabrera
324	5B	García Lorca- Otjà
354 D	5B	Marquès de Lozoya- Poeta Cervera Grifol

→ Sector 16 i 17

Nº Cens	Secció	Comissió
49	2A	Barraca- Espadan
70	5C	Vidal de Cañelles- Sánchez Coello
86	3B	Blocs Platja
109	3A	Sant Rafael- Antón Martín
112	1B	Malva- Rosa- Ponz- Cavite
133	4A	Reina- Vicent Guillot
144	3B	Progrés- Teatre de la Marina
151	1A	Justo vilar- Mercat del Cabanyal
153	5C	Sant Pere- Verge de Vallivana
155	5A	Barraca- Travessera Església del Roser
162	3B	Grups Verge del Carme
168	5B	Josep Benlliure- Teatre de la Marina
171D	4A	Ramon de Rocafull- Comte d'Alaquàs
225 D	4C	Roser- Plaça de Calabuig
226	4B	J.J. Dómine- Port
228	4A	Arquitecte Alfaro- Francesc Cubells
234	8C	Escalante- Amparo Guillen
304	5B	Isaac Peral- Méndez Núñez
328	4B	Enginyer Manuel Maese- Cristóbal Llorens
347 D	8C	Padre Luis Navarro- Remonta

➔ **Sector 18 i 19**

Nº Cens	Secció	Comissió
31	1B	Illes Canàries- Lo Rat Penat
68 D	4A	Conserva- Berenguer Mallol
77	3A	Barri de S. Josep
113	4B	República Argentina- Dctor. Pallarés Iranzo
123	3B	L'Alger- Enginyer Rafael Janini
129	1B	Ramiro de Maeztu- Els Lleons
131	6B	Yécla- Cardenal Benlloch
145	1B	Duc de Gaeta- La Pobla de Franals
178	1A	Illes Canàries- Trafalgal
179	3B	Ferros- Juan Bautista Perales
183	3A	Illes Canàries- Dama d'Elx
184	2A	Indústria- Sants Just i Pastor
192	2B	Ramiro de Maeztu- Humanista Furió
212 D	6C	Artes y Oficios- Actor Llorens
247	4A	Lleons- Poeta Más i Ros
285	3B	Rodríguez de Cepeda- Lorenzo Palmireno
318	5C	Av. Dels Tarongers- UPV
349	4A	S. Just i Pastor- Serreria
360	5A	Rubén Darío- Fra Lluís Colomer
373 D	8B	Antigua Senda Senent- Paseo Alameda
375	2A	Passeig de l'Albereda- Av. De Francia
377	3B	Av. De França- Alfredo Torán y Omos
380	4B	Pintor Maella- Av. De França- Menorca

PRE-INFORME D'ANÀLISI DE LES **FALLES** DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA DES D'UNA **PERSPECTIVA DE GÈNERE**

Centre d'Estudis sobre la Cultura, el Poder i les Identitats

Departament de Sociologia i Antropologia Social

Universitat De València

Direcció i coordinació del projecte:

Verònica Gisbert Gracia, Joaquim Rius Ulldemolins

(Universitat de València)

Juliol, 2018

VNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA

REGIDORIA D'IGUALTAT I POLÍTQUES INCLUSIVES

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA

REGIDORIA D'IGUALTAT I POLÍTQUES INCLUSIVES

VNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

associació
valenciana
de sociologia

